

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״נ

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״נ מרים שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

עין משפט
נר מצוה
מה א שם הלכה ז:
כו ב שם הלכה ט:
כו ג שם הלכה י:
כד ד שם הלכה יא:
כז ה שם הלכה יב:
כח ו שם הלכה יג:
כט ז שם הלכה יד:
ל קרנות ה' י:
נא ז ט:

סד:

תמיד נשחט פרק המישי פסחים

מסורת הש"ס עם הוספות

(א) מכלתא פרחא נא,
(ב) נכרות יע. עדיות פרק
ה משנה א (א) [תוספתא
פרק ז, ד] ממנות פט;
(ג) מורח כהנים פרשת
ויקרא, ו [נכרות לא:
ושי"ן, ז] וזמית יד;
(ד) וימא דף לב. [ושי"ן,
ט] וזמית דף לו. [גז'י,
י] ע"י מרות פ"ב מ"ג,
(כ) עיני מנות דף צט;
(ל) מנחות דף צד: ע"י ש,
(מ) זבחים דף יג. (ז) יא,
(ס) [דף לו.], (ט) מנחות
ד ע"א.

שחל להיות בשבת. ואינו יכול לתקן^א המקלות: ידו על בתה חבירו. ותולה אותו צנידי ארכוזתיו צורעו: במגופ. קערה: וישבה לה בהר הבית. שצנת קאמר שלא היו יכולין להוליך פסחיהן לצמיהן: בח"י. לפני^ב הסורג^ג הוא צין הסורג לחומת עזרת נשים צמחלת עליית ההר^ד:

אתיא זריקה זריקה מעולה. צפ' ארזו מקומן (זמית ט.) פריץ וילקף מעולה מה עולה שמים שהן ארבע אף פסח כו' ומשני אמר אצוי למה לי למיכתב סביב צעולה סביב צמחלת הווי לכו שני כחוצין הצאין כחמד ואין מלמדין וקשה לר"י דנהי דלא ילפינן משני כחוצין הצאין כחמד צמה מנינו מדלל כחצ צמד מינייהו צבור ומעשר ופסח לאיכא גזירה שיה ילקף ספיר מעולה לאין גזירה שיה למחלה^ה ואומר ר"י דע"כ אשם וחטאת דכתיב צהו סביב לאמרנין התם דהווי שני כחוצים ושלשה כחוצים ילפינן צג"ש מעולה או עולה ילפא מינייהו והשתא אתי ספיר הא דמסיק הווי לכו שני כחוצים הצאין כחמד למעוטי דלא ילקף גזירה שיה אתו דדומיא דכחצ צהו סביב קא ממעט דלית צהו גזירה שיה כדפרישי:

- תורה אור השלם
(א) והקטירו הפהן המזבחה לחם אשה לוי: ויקרא ג. יא.
(ב) והקטירם הפהן המזבחה לחם אשה לוי: ויקרא ג. יא.
(ג) קרב עם הדרת מלך ובאפס לאם מחמת ריוון: ומשל יד. כח.
(ד) אף בכור שור או בכור פיש או בכור עז לא תפדה קדש הם את דבם תורק על המזבח ואת חלבם תקטיר אשה לוי: ויקרא ג. יא.
(ה) וישחט אותו על ירך המזבחה צפנה לפני יי וזרקו בני אהרן הפהנים את דמו על המזבח סביב: ויקרא א. יא.

הנהגות וצינונים

(א) צ"ל נתנן במינס (כת"י ומשניות דפו"י) ובי"ה נכר, דק"ט:
(ב) צ"ל פ"ב (מראה אש, ויעין רש"י שכן משמע להדיא בשבת קבג קבד): [א] כ"י פ"ב מן (ד"ס): [ב] ברע"ב (ד"ס):
הבית:

גב' ש"ש"ב צלל כת וכת. קהל עשרה ועדה עשרה ישראל עשרה: מספקא ליה. דילמא צנת אחת לכו לשומטו ויהיו זה שלשים: או בזה אחר זה. שלש כמות של עשרה עשרה הלך שלש כמות צעין דילמא צה אחר זה קאמר ושל שלשים צעין דילמא צנת אחת קאמר ואינו יכול לשומטו צפחות משלשים: בנ' פגי עי"י ש"ש"ב. צרישא ושוחטים פסחיהן ונפקי עשרה מינייהו ועילי י חדשים דאי צהדדי קאמר הא איכא ואי שלש כמות קאמר הא איכא: ננעלין תנן. מאלהין ומעשה נסים: סמכינן אניסא. וכל זמן שאין ננעלין מאלהין מניחין אותם ליכנס ולא חיישינן דלמא עיילי כולו ואין כאן שלש כיתות: חס ושלום בו. צמסכת עדיות מן ארבעה דברים העיד עקבא צן מהללאל כו' וקמני התם הוא היה אומר אין משקין לא את הגיורת ולא את המשוחרת אמרו לו מעשה צכרכמית שפחה שהיתה צירושלים והסקוה שמעיה ואצטלוין אמר להם דוגמא השקוה דומין לה היו אותן שהסקוה ונידוהו אמר רבי יהודה חס ושלום שעקבא נתגדה שאין עורה ננעלת כו' כשהיתה ננעלת על כל אדם צערצי פסחים שהקהל גדול ורצ אין צהס אחד צכרכמיה וציראלת חטא כעקבא: פסח מעובין. על שם שנתמעך: פסח מעובין. על שם שהעס רב: והקטירו. משמע לצדו שלא יערצ חלצים של קרבן זה חלצים של קרבן אחר: שיהא בי"ו באחד. כל האימורין של קרבן:

שחל להיות בשבת מניח ידו על כתף חבירו ויד חבירו על כתפו ותולה ומפשיטו קרעו והוציא את אימוריו נתנו^ו במגים והקטירן על גבי המזבח יצתה כת הראשונה וישבה לה בהר הבית שניה בחיל והשלישית במקומה עומדת חשיכה יצאו וצלו את אדם מ"ט קהל ועדה וישראל מספקא לן אי בבת אחת אי בזה אחר זה הלכך בעינן שלש כמות של שלשים שלשים בני אדם בבת אחת אי בזה אחר זה הלכך בעינן שלש כמות של שלשים שלשים בני אדם סגיא דעיילי תלתין ועברי עיילי עשרה ונפקי עשרה עיילי עשרה ונפקי עשרה: נכנסה כת ראשונה וכו': איתמר אביי אמר ננעלו תנן רבא אמר נועלין תנן מאי בנייהו איכא בנייהו למסמך אניסא אביי אמר ננעלו תנן כמה דעיילי מעלו וסמכינן אניסא רבא אמר ננעלו תנן והא דתנן א"ר יהודה ח"ו שעקביא בן מהללאל שאתן עזרה ננעלת על כל אדם בישראל בחכמה וביראת חטא כעקביא בן מהללאל אביי מתרץ למעמיה ורבא מתרץ למעמיה אביי מתרץ למעמיה אין בעזרה בשעה שונעלה על כל אדם בישראל בחכמה וביראת חטא כעקביא בן מהללאל רבא מתרץ למעמיה אין בעזרה בשעה שונעלין אותה על כל ישראל בחכמה וביראת חטא כעקביא בן מהללאל תנו רבנן מעולם לא נתמעך אדם בעזרה פסח מעובין תנו רבנן פעם אחת ביקש אגריפס המלך ליתן עיניו באוכלוסי ישראל אמר ליה לכהן גדול תן עיניך בפסחים נטל כוליא מכל אחד ונמצאו שם ששים ריבוא זוגי כליות כפלים כיוצאי מצרים חוץ מממא ושהיה בדרך רחוקה ואין לך כל פסח ופסח שלא נמנו עליו יותר מעשרה בני אדם והיו קוראין אותו פסח מעובין נטל כוליא הא בעי אקטורה דהדר מקטיר להו והכתיב (ה) והקטירו (ז) שלא יערב חלבו של זה בזה דהדר מקטיר להו חרד חרד והתניא (ח) והקטירם שיהא כולו כאחד אלא תפיסה בעלמא דשקיל מינייהו עד דיהבין ליה מידי אחרינא: כהנים עומדין שורות וכו': מאי טעמא אידימא דילמא שקלי דדהבא ומעיילי דכספא הכא נמי דילמא שקלי בר מאתן ומעיילי בר מאה אלא דהכי שפיר טפי: ולא היו לבזיכין שוליים וכו': תנו רבנן כל הבזיכין שבמקדש לא היו להן שוליים חוץ מבייבי לבונה של לחם הפנים שמא יניחום ויפרום הלחם: שחט ישראל וקבל הכהן וכו': לא סגיא דלאו ישראל היא גופא קמ"ל דשחיטה בור כשירה וקבל הכהן הא קמשמע לן מקבלה ואילך מצות כהונה נתנו לחבירו שמעת מינה הולכה שלא ברגל היא הולכה דילמא הוא נייד פורתא ואלא מאי קמ"ל הא קמשמע לן ברב עם הדרת מלך: קבל את המלא ומחזיר את הריקן וכו': אבל איפכא לא מסייע ליה לר"ש בן לקיש (ט) דאמר ר"ש בן לקיש אין מעבירין על המצות: כהן הקרוב אצל המזבח וכו': מאן תנא פסח בוריקה א"ר חסדא ר' יוסי הגלילי היא דתניא (י) ר' יוסי הגלילי אומר (י) את דמם תזרוק על המזבח ואת חלבם תקטיר דמו לא נאמר אלא דמם לא נאמר אלא חלבם למד על בכור ומעשר ופסח שהן מעונין מתן דמים ואימורין לגבי מזבח מגלן דמעונין יסוד אמר רבי אלעזר אתיא זריקה זריקה מעולה כתיב הכא את דמם תזרוק על המזבח וכתיב התם (י) וזרקו בני אהרן הכהנים את דמו על המזבח סביב מה עולה מעונה יסוד אף פסח נמי מעונין יסוד

ליקוטי רש"י

ידו על כתף חבירו. דלא מטלילי מקלות ושבת קבד ע"א. נתנו במגים. נקערה של לל שרת והקטירן [וימא טו ע"ב]. שאין צורה ננעלת על אדם בישראל וכו'. כלומר כשהיתה ננעלת עליהם והיינו כשהמלאכה פה לפה לא היה יכול אדם חטא צמחלת ויראת חטא כעקבא [ברכות יט.]. והקטירו. מלל כמין והקטיר משמע לצדו שלא יערב חלבו קרבן זה עם חלבו קרבן אחר [מנחות פט: רש"י כ"י]. שמה הוציבה. פסלה זה עשה או פסולה. דנייד פורתא. שפסוף רגלים [ובחים יד.]. אין מעבירין על המצות. הפוגע מצוה לא יעבור ממנה ופקא לן צמחלת מושחתים את המצות קרי ציה את המצות לא חמתין לה שמתקין וזישינן וימא לה אש חלצים מלוא לידן אל חמתמנה [מגילה ר ע"ב]. מאן תנא פסח בוריקה. וכל זריקה מרחוק משמע שזרק מן הכלי לנזות למרחוק [ובחים לו. ד"ה מיון. דפו"י] דא נאמר. דלא כמין דמו דליקו אכבור למדיה [שם]. אתיא זריקה זריקה. והיא זריקה דפסח ממנה אחת היא כנגד היסוד מרחוק ולא חזיקת שאר קרנות שהן שתי מנות שהן ארבע ומקרי' זמיקן להו צמסכת זמיקן פסח ארזו מקומן (דף טז.) מדכתיב סביב צעולה סביב צמחלת סביב צעולה דלש כחוצין הצאין כחמד ואין מלמדין. זריקה מרחוק ושתי מנות שהן ארבע כדפרישית שפכה מקרוב עומד על היסוד ושופך שם, כחוצין קרנות כתיב זריקה לצד מפתח שמתמזגין דאצטע על הקרנות כדכתיב קראי [למקן קבא. רש"י ד"ה ודבריו].

שחל להיות בשבת. ואינו יכול לתקן^א המקלות: ידו על בתה חבירו. ותולה אותו צנידי ארכוזתיו צורעו: במגופ. קערה: וישבה לה בהר הבית. שצנת קאמר שלא היו יכולין להוליך פסחיהן לצמיהן: בח"י. לפני^ב הסורג^ג הוא צין הסורג לחומת עזרת נשים צמחלת עליית ההר^ד: כחצ צמד מינייהו צבור ומעשר ופסח לאיכא גזירה שיה ילקף ספיר מעולה לאין גזירה שיה למחלה^ה ואומר ר"י דע"כ אשם וחטאת דכתיב צהו סביב לאמרנין התם דהווי שני כחוצים ושלשה כחוצים ילפינן צג"ש מעולה או עולה ילפא מינייהו והשתא אתי ספיר הא דמסיק הווי לכו שני כחוצים הצאין כחמד למעוטי דלא ילקף גזירה שיה אתו דדומיא דכחצ צהו סביב קא ממעט דלית צהו גזירה שיה כדפרישי:

דאי בבת אחת הא איכא ואי בזה אחר זה הא איכא הלכך בחמשין נמו סגיא דעיילי תלתין ועברי עיילי עשרה ונפקי עשרה עיילי עשרה ונפקי עשרה: נכנסה כת ראשונה וכו': איתמר אביי אמר ננעלו תנן רבא אמר נועלין תנן מאי בנייהו איכא בנייהו למסמך אניסא אביי אמר ננעלו תנן כמה דעיילי מעלו וסמכינן אניסא רבא אמר ננעלו תנן והא דתנן א"ר יהודה ח"ו שעקביא בן מהללאל שאתן עזרה ננעלת על כל אדם בישראל בחכמה וביראת חטא כעקביא בן מהללאל אביי מתרץ למעמיה ורבא מתרץ למעמיה אביי מתרץ למעמיה אין בעזרה בשעה שונעלה על כל אדם בישראל בחכמה וביראת חטא כעקביא בן מהללאל רבא מתרץ למעמיה אין בעזרה בשעה שונעלין אותה על כל ישראל בחכמה וביראת חטא כעקביא בן מהללאל תנו רבנן מעולם לא נתמעך אדם בעזרה פסח מעובין תנו רבנן פעם אחת ביקש אגריפס המלך ליתן עיניו באוכלוסי ישראל אמר ליה לכהן גדול תן עיניך בפסחים נטל כוליא מכל אחד ונמצאו שם ששים ריבוא זוגי כליות כפלים כיוצאי מצרים חוץ מממא ושהיה בדרך רחוקה ואין לך כל פסח ופסח שלא נמנו עליו יותר מעשרה בני אדם והיו קוראין אותו פסח מעובין נטל כוליא הא בעי אקטורה דהדר מקטיר להו והכתיב (ה) והקטירו (ז) שלא יערב חלבו של זה בזה דהדר מקטיר להו חרד חרד והתניא (ח) והקטירם שיהא כולו כאחד אלא תפיסה בעלמא דשקיל מינייהו עד דיהבין ליה מידי אחרינא: כהנים עומדין שורות וכו': מאי טעמא אידימא דילמא שקלי דדהבא ומעיילי דכספא הכא נמי דילמא שקלי בר מאתן ומעיילי בר מאה אלא דהכי שפיר טפי: ולא היו לבזיכין שוליים וכו': תנו רבנן כל הבזיכין שבמקדש לא היו להן שוליים חוץ מבייבי לבונה של לחם הפנים שמא יניחום ויפרום הלחם: שחט ישראל וקבל הכהן וכו': לא סגיא דלאו ישראל היא גופא קמ"ל דשחיטה בור כשירה וקבל הכהן הא קמשמע לן מקבלה ואילך מצות כהונה נתנו לחבירו שמעת מינה הולכה שלא ברגל היא הולכה דילמא הוא נייד פורתא ואלא מאי קמ"ל הא קמשמע לן ברב עם הדרת מלך: קבל את המלא ומחזיר את הריקן וכו': אבל איפכא לא מסייע ליה לר"ש בן לקיש (ט) דאמר ר"ש בן לקיש אין מעבירין על המצות: כהן הקרוב אצל המזבח וכו': מאן תנא פסח בוריקה א"ר חסדא ר' יוסי הגלילי היא דתניא (י) ר' יוסי הגלילי אומר (י) את דמם תזרוק על המזבח ואת חלבם תקטיר דמו לא נאמר אלא דמם לא נאמר אלא חלבם למד על בכור ומעשר ופסח שהן מעונין מתן דמים ואימורין לגבי מזבח מגלן דמעונין יסוד אמר רבי אלעזר אתיא זריקה זריקה מעולה כתיב הכא את דמם תזרוק על המזבח וכתיב התם (י) וזרקו בני אהרן הכהנים את דמו על המזבח סביב מה עולה מעונה יסוד אף פסח נמי מעונין יסוד

פרק קמא דזמית (דף טז.). ארבע עשרות נאמרו צדס שחיטה וקצלה והולכה וזריקה (י) קצלה והולכה מוהקריצו נפקי צשיליה פרק קמא דחגיגה (י) ומאי אשמעינן מתניתין דליכפל למיתני סדר הולכתן היאך אי לאו הא אחא לאשמעינן: ברב עם הדרת מלך. שהיו כולן עסוקין בעבודה: אבא איפכא. מחזיר את הריקן צרישא לל דמכי מושיע ליה האי מיד צעי לקצולי דלא מעצירין על המצוה מאחר שצאת לידו: מאן תנא פסח בוריקה. למרחוק ולא צשפיה צמח מקריצו הכלי לכותל המזבח דאיכא למאן דלמנן צפרק צתרא (דף קבא). פסח צשפיה רצי ישמעאל היא דמפיק ליה מודם זמחין ישפך צמסכת זמית (י) צפרק צית שמאי. אין לך קרבן שזריך ממנה צאצע אלא חטאת צלצד אצל כל שאר קרנות מתן דם על ידי זריקה כל הכלי: דמו לא נאמר. צכור כתיב אך צכור שור וגו': אלא דמם. אלמא אחרני נמי מישמעני לימד על הפסח ומעשר צמה שלא מנינו להם מתן דמים צמורה אלא כאן וכתיב תזרק ולא כתיב משפך: ועולה

שחל להיות בשבת. ואינו יכול לתקן^א המקלות: ידו על בתה חבירו. ותולה אותו צנידי ארכוזתיו צורעו: במגופ. קערה: וישבה לה בהר הבית. שצנת קאמר שלא היו יכולין להוליך פסחיהן לצמיהן: בח"י. לפני^ב הסורג^ג הוא צין הסורג לחומת עזרת נשים צמחלת עליית ההר^ד: כחצ צמד מינייהו צבור ומעשר ופסח לאיכא גזירה שיה ילקף ספיר מעולה לאין גזירה שיה למחלה^ה ואומר ר"י דע"כ אשם וחטאת דכתיב צהו סביב לאמרנין התם דהווי שני כחוצים ושלשה כחוצים ילפינן צג"ש מעולה או עולה ילפא מינייהו והשתא אתי ספיר הא דמסיק הווי לכו שני כחוצים הצאין כחמד למעוטי דלא ילקף גזירה שיה אתו דדומיא דכחצ צהו סביב קא ממעט דלית צהו גזירה שיה כדפרישי:

דאי בבת אחת הא איכא ואי בזה אחר זה הא איכא הלכך בחמשין נמו סגיא דעיילי תלתין ועברי עיילי עשרה ונפקי עשרה עיילי עשרה ונפקי עשרה: נכנסה כת ראשונה וכו': איתמר אביי אמר ננעלו תנן רבא אמר נועלין תנן מאי בנייהו איכא בנייהו למסמך אניסא אביי אמר ננעלו תנן כמה דעיילי מעלו וסמכינן אניסא רבא אמר ננעלו תנן והא דתנן א"ר יהודה ח"ו שעקביא בן מהללאל שאתן עזרה ננעלת על כל אדם בישראל בחכמה וביראת חטא כעקביא בן מהללאל אביי מתרץ למעמיה ורבא מתרץ למעמיה אביי מתרץ למעמיה אין בעזרה בשעה שונעלה על כל אדם בישראל בחכמה וביראת חטא כעקביא בן מהללאל רבא מתרץ למעמיה אין בעזרה בשעה שונעלין אותה על כל ישראל בחכמה וביראת חטא כעקביא בן מהללאל תנו רבנן מעולם לא נתמעך אדם בעזרה פסח מעובין תנו רבנן פעם אחת ביקש אגריפס המלך ליתן עיניו באוכלוסי ישראל אמר ליה לכהן גדול תן עיניך בפסחים נטל כוליא מכל אחד ונמצאו שם ששים ריבוא זוגי כליות כפלים כיוצאי מצרים חוץ מממא ושהיה בדרך רחוקה ואין לך כל פסח ופסח שלא נמנו עליו יותר מעשרה בני אדם והיו קוראין אותו פסח מעובין נטל כוליא הא בעי אקטורה דהדר מקטיר להו והכתיב (ה) והקטירו (ז) שלא יערב חלבו של זה בזה דהדר מקטיר להו חרד חרד והתניא (ח) והקטירם שיהא כולו כאחד אלא תפיסה בעלמא דשקיל מינייהו עד דיהבין ליה מידי אחרינא: כהנים עומדין שורות וכו': מאי טעמא אידימא דילמא שקלי דדהבא ומעיילי דכספא הכא נמי דילמא שקלי בר מאתן ומעיילי בר מאה אלא דהכי שפיר טפי: ולא היו לבזיכין שוליים וכו': תנו רבנן כל הבזיכין שבמקדש לא היו להן שוליים חוץ מבייבי לבונה של לחם הפנים שמא יניחום ויפרום הלחם: שחט ישראל וקבל הכהן וכו': לא סגיא דלאו ישראל היא גופא קמ"ל דשחיטה בור כשירה וקבל הכהן הא קמשמע לן מקבלה ואילך מצות כהונה נתנו לחבירו שמעת מינה הולכה שלא ברגל היא הולכה דילמא הוא נייד פורתא ואלא מאי קמ"ל הא קמשמע לן ברב עם הדרת מלך: קבל את המלא ומחזיר את הריקן וכו': אבל איפכא לא מסייע ליה לר"ש בן לקיש (ט) דאמר ר"ש בן לקיש אין מעבירין על המצות: כהן הקרוב אצל המזבח וכו': מאן תנא פסח בוריקה א"ר חסדא ר' יוסי הגלילי היא דתניא (י) ר' יוסי הגלילי אומר (י) את דמם תזרוק על המזבח ואת חלבם תקטיר דמו לא נאמר אלא דמם לא נאמר אלא חלבם למד על בכור ומעשר ופסח שהן מעונין מתן דמים ואימורין לגבי מזבח מגלן דמעונין יסוד אמר רבי אלעזר אתיא זריקה זריקה מעולה כתיב הכא את דמם תזרוק על המזבח וכתיב התם (י) וזרקו בני אהרן הכהנים את דמו על המזבח סביב מה עולה מעונה יסוד אף פסח נמי מעונין יסוד

הודפס מאתר אוצר החכמה table.otzar.org עמוד 140

הבא, והנה הרי ק"ל דבקה"ג אף דלא יאז בהקדש לחולין מ"מ חויב מעילה אית צ"י וחויב בקרבן מעילה כמבואר ברמז"ם פ"ו מהל' מעילה ה"ה דגם בצבחת קדושי"ג אס נתנה לחברו מעל, וכן גם במזיד איכא חויב מלקות וחויב קרן אף דהקדש לא יאז לחולין, וזכו שהשנויננו ככא הרמז"ם דכל זה דוקא בשאר מעילות דחויבו הוא בהולאה לחוד, אבל במפריש על החלב והביא על הדם כיון דכל מעילותו חלוי בצבחה כמשי"ג והכפרה הלא חלוי ביחודה לחולין א"כ במזיד ובקה"ג דלא יאז לחולין הרי אין כאן כפרה זריקה דם כלל וממילא גם חויב מעילה ליתא, וכן הן דברי הרמז"ם דבשוגג דיאז בהקדש לחולין וכיפר לפיכך מעל דיש כאן זריקה דם אבל במזיד או בקדושי"ג דלא יאז בהקדש לחולין ולא כיפר לפיכך לא מעל ר"ל דליכא כלל חויב מעילה משום דאין כאן זריקה דם, וגמלא דדברי הגמ' ודברי הרמז"ם שני ענינים נפרדים הם, דהגמ' מיירי מדין המעילה של יחודה לחולין שהכפרה חלוי צ"י, והרמז"ם מיירי מדין חויב המעילה שיטתה גם במזיד ובקה"ג, אלא דהכא חלוי בכפרה, וכמשי"ג. אלא דל"ע למה נקט הרמז"ם הך דינא דוקא גבי מפריש על החלב והביא על הדם ולא נקטו במקומו צפ"י גבי משנה מקדש לקדש והר"ל למויקט שם דמעילה זו היא רק בשוגג דיאז בהקדש לחולין וכיפר, ולי"ע.

ח"ל הרמז"ם צפ"יג מפסוהמ"ק כ"ב מפי השמועה למדו שזה שנאמר בחזרה ואם האכל ואכל מבשר זבח שלמנו אינו מדבר אלא במחשבו בשעת הקרבה שיאכל ממנו בשלושי וכו' לפיכך אין מחפגל אלא דבר שיש לו מחירין בין לאדם בין למזבח כמו שיבאר עכ"ל, הרי דזה דבשיק דבר שיש לו מחירין לאו תנאה בעלמא הוא לענין פיגול שיהא דומיא דשלמים ש"ל מחירין, אלא עיקר הדין זכא הוא דזכו עלמו של דין פיגול שיחפגל ע"י מחיריו, וזכו דקאמר הגמ' דלרבנן דלאו מתנותיו הן דשריין ל"י לגמרי רק מתנותיו עם זריקה דם האשם ציחוד, ע"כ גם לענין פיגול לריך להחפגל רק ע"י האשם שזכא נחלקו ר"מ ורבנן אס האשם מפגל את הלוג או לא, ומתנותיו בלבד כמו דלא שרו ל"י לגמרי ה"י דלא מפגלי ל"י, וע"ז פריך ר' ירמיה הרי לוג הבא צפ"ע דלכו"ע מתנותיו שרו ל"י בלכילה דברי אין לו מחירין אחרים מלבד מתנותיו ור"מ לא מפגלין ל"י, ובצ"כ דאין הלוג מחפגל ע"י מתנותיו וכמו שפירש"י שם בטעמא דמילתא יעו"ש, וממילא דה"ה גם לרבי קן בלוג הבא עם האשם א"א לו להחפגל ע"י מתנותיו, ואיכ"ר דגם לדעת הרמז"ם לא מיירי ככא מדין מעילה כלל, רק מהיתר אכילה שזכא חלוי דין פיגול, ושפיר אפשר לומר כמשי"ג דבלוג הבא צפ"ע ליכא דין מעילה כלל לדעת הרמז"ם, וכשי"ג.

הלכות קרבן פסח

בפסחים דף ס"ד קראו את ההלל, יעו"ש צפירש"י דעל הכחות קאי, דהכחות בעלמא קראו את ההלל בשעת שחיטה, וכן הוא צפירש"י בסוכה דף נ"ד, וצחוס' הקטן ע"ז מתוספתא מפורשת צפ"ד דפסחים דתניא שם דכליום היו עומדים על דוכן ואומרים את ההלל בשיר, הרי דכליום הם הקוראים את ההלל ולא הכחות יעו"ש דצדריהם.

והנה מדברי רש"י אנו למדין דהלל זה של שחיטת הפסח אין זה דין שיר של קרבן רק דהוא דין צפ"ע דפסח ועון הלל צעשייתו והוי זה אמירת הלל ככל אמירת הלל דעלמא וכמו שטעון הלל צאכילתו, וע"כ אינו שייך זאת כלל ללוים רק הכחות בעלמא המקריבים אומרים אותו ללאו שיר של קרבן הוא שיהא דינו בלוים, וקשה ע"ז מהא דתנן צערכין ד' וצ"י יום בשנה החליל מכה לפני המזבח, וקאשיב שם גם שחיטת פסח ראשון ושחיטת פסח שני, הרי דה"ה גם חליל בשעת שחיטת הפסח, והרי דין חליל לכאורה לא שייך רק לדין שיר של קרבן דנאמר בזה דינא דצעיין גם שירי בכלל, אבל אס נימא דהוא זה דין צפ"ע של אמירת הלל בשעת עשי' ואינו שייך כלל לדין שיר של לויים א"כ חליל מאי צעי הבא, ועוד קשה דהרי להדיא תנן בפסחים שם דהוי חוקעין גם בחגולרות בשעת עשיית הפסח וצירושלמי שם הני תמיד שיש לו נסכים חוקעין לנסכים פסח שאין לו נסכים חוקעין לשחיטתו, והרי דין תקיעה בחגולרות הוא רק בשעת שהלוים אומרים שירה כמבואר ברמז"ם פ"ג מהל' כלי המקדש ה"ה יעו"ש, וחד דינא לכו להחגולרות עם אמירת השיר של הלוים כמבואר צערכין דף י"א דמקרא דעל עולותיכם ועל זבחי שלמיכם דכתיב גבי חגולרות ילפינן מיניי' גם לענין שיר של לויים הרי דתרוויבו חז דינא לכו, ומאחר דחזינן דכותה גם תקיעה בחגולרות בשעת שחיטת הפסח צע"כ דה"ה אז גם שיר של לויים, אבל לפירש"י דההלל שהיו אומרים לא ה"ה שיר של קרבן ונה לויים היו אומרים אותו א"כ מה ענינם של חגולרות לכאן, ועיין בספרי זועא [הוצא בלוקיע פי בהעלותך] ועל צבחים או צבחת פסח ע"כ, הרי דצבחת פסח אחרת צבחה

פ"ד ה"ה המפריש מטאח על אכילה חלב והביאה על אכילה דם ה"ז לא כיפר לפיכך לא מעל, הפריש מטעו להטאח חלב וקבה בהן מטאח דם בשוגג כיפר לפיכך מעל במזיד לא כיפר לפיכך לא מעל עכ"ל, ובצ"מ שם כחצ ח"ל אלא שבגמ' חלי כפרה במעילה ורבנו עשה בהפך עכ"ל, ומקור הדבר הוא בצבחתות דף כ"ז וכול לא יאז בקרבן עלמו בצבחה שהפריש לעלמו אפי' מן הקלה על הקלה וכו' שהרי לא מעל ולא כיפר אבל יולא במטעו שהפריש לעלמו מן הקלה על הקלה וכו' שהרי מעל וכיפר וכו' מאי לא מעל ולא כיפר וכו' ה"ק כיון דלא מאי מעיל כפורי נמי לא מכפר ע"כ הסוגיא, הרי מהסוגיא דדין כפרה חלוי דין מעילה דבמטעו דיולא לחולין ע"י מעילה ע"כ ממילא דבהביאן על מטאח דם בשוגג כיפר כיון דיאזו מקדשתה הראשונה ע"ז דקה בהן מטאח דם ומעל בהן, משא"כ בקדושי"ג דלא נפקא לחולין ע"י מעילה וכו' היא קיימת בקדושתה הראשונה ע"כ לא כיפר, וזכו שבקשה בכ"מ דלמה נקט הרמז"ם להיפוך דדין מעילה חלוי צדין כפרה.

וגראה דדברי הרמז"ם ודברי הגמ' שני ענינים הם, ותרוויבו אחיין היעב, דאס צאנו לדון לענין דין כפרה במציא מטאח חלב לשם מטאח דם אס כיפר אס לא, ודאי דזה חלוי ביחודה בהקדש לחולין דאס יאז בהקדש לחולין ופקע מיניי' דין מטאח חלב ממילא דיוכל להביאו על הדם וכיפר ואס בהקדש לא יאז לחולין ודין מטאח חלב צ"י ממילא דלא כיפר על הדם, וגמלא דדין מעילה ויחודה לחולין היא הנותנת לדין כפרה, וזו היא הסוגיא דכריתות, אולם אס צאנו לדון לענין דין חויב מעילה בזה הוי דינא להיפוך, דחויב המעילה ככא חלוי צדין כפרה, דהנה במעילה דף י"ט מן הקדש לקדש בגון לקח קיני צבים וקיני זבות וכו' והביא מטאחו ואשמו מן ההקדש כיון שהזיז מעל דברי ר"ש ר"י אומר עד שחרוק הדם, ויעו"ש ברמז"ם פ"ו ממעילה ה"ה י"א שפסק כר"י דבמשנה מקדש לקדש אין מועלים עד שחרוק הדם, ולפ"י"ו הכא במפריש מטאחו על החלב והביאה על הדם דהוי משנה מקדש לקדש א"כ דין חויב מעילותו חלוי בכפרה דאס איכא כפרה זריקה דם מועלין ואס לא כיפר אין מועלין, והשתא דברי הרמז"ם מתצארים היעב, ודינא נקט

לקחיטת חוללות מקרא דעל זבחי, וא"כ הרי ודאי דאחרני
 זכר גם לשיר של לויים כמו כל הקרבנות הכתובים בפסוק זה
 הווא זכר בין לחוללות ובין לשיר של לויים דתרוויכו חד דינא
 להו, וקשה על פירש"י דהכלל של שחיטת פסח לא ה"י שיר
 של קרבן ולא ה"י נאמר ע"י הלויים, ובחמת דמתניי בערכין
 דף י' גבי הא דהכליל ה"י מכה לפני המזבח בשעת שחיטת פסח
 האשוי ובשעת שחיטת פסח שני מצואר גם בפירש"י שם דהלויים
 היו משוררין צפח את הכלל והכלילים מחללים ועו"ש, ולכאורכ
 דצרי רש"י סחרי אהדדי.

והנראה מוכרח ומצואר צוה בשחיטת רש"י, דס"ל דבחמת
 חרי דיני איכא בשחיטת הפסח, חדא הדין דעל
 זבחי שלמיכס האמור גבי חוללות, דקמרינן מיניי גם זבחת
 פסח, ובכך ריבויא נכלל גם דין חוללות גם דין שיר של קרבן
 הנאמר ע"י לויים כמו כל הקרבנות הנכללין בהך קרא, ועוד
 איכא צפסח דין מסוים של אמירת הלל, שטעון הלל בעשייתו,
 וכמצואר בפסחים דף י"ב אפטר ישראל שומעין את פסחיהו
 ונוטעין את לולביהו ואין אומרים הלל, וס"ל להש"י דש"י
 דיונים נפרדים הם לגמרי, הדין דפסח טעון שיר הנאמר בקרא
 דעל זבחי הוא דין צפ"ע וזה דוקא בלויים כמו כל שיר של
 קרבן, והדין המיוחד שיש צפסח שטעון הלל בעשייתו הוא
 דין צפ"ע שאינו שייך כלל לדין שיר של קרבן רק הוא אמירת
 הלל בעלמא כמו הכלל של שעת אכילה, ומש"י ס"ל לרש"י
 דכלל זה אינו שייך ללויים רק הכחות בעלמא קראו את הכלל
 בשעת שחיטה, אבל מ"מ זה עכ"פ דגם הלויים אמרו שירה
 בשעת שחיטת הפסח משום הדין השני שיש בשחיטת פסח
 הנלמד מקרא דעל זבחי דשחיטת פסח טעונה חוללות ושורה
 ככל הקרבנות הכתובים בפסוק זה ומשום דין זה ה"י גם
 חליל בשעת שחיטת הפסח ואמירת השיר, ואכ"י דהחוללות
 והכליל לא היו שייכים כלל לאמירת הכלל שנאמר ע"י הכחות
 רק להדין שיר שנאמר אז ע"י הלויים, וכן הן דצרי רש"י
 בערכין דשעת החליל היו הלויים משוררין צפח את הכלל,
 אבל הדין דפסח טעון הלל בעשייתו זהו דין צפ"ע שאינו שייך
 ללויים, וכש"י.

ובשעה שהלויים משוררין צפח את הכלל לריכה לביות השיר
 ככלי ע"י חליל, ובודאי כך נגמר מהלכה, או דיסוד הדבר
 הוא מהקרא דירושלמי ה"ל דהשיר יהי לכם וגו' ושמתח לצב
 כהולך בחליל, ומפרש רש"י דלא רק דהוקשו זל"ז כלל וחליל
 דבשעה שזכ נובג זה נובג, אלא דנאמר צוה דהכלל וחליל
 תרוויכו חדא מילתא הויין ויך הוא עיקר דינו של חליל שהוא
 בזמן שהלויים משוררין צפח את הכלל, כן נראה מפורש
 מפירש"י ה"ל. וכשחא דצרי הגמי מהפרשי, דהואיל וכיחיד
 גומר צפח את הכלל והימים ימי הלל ינובו ע"כ גם השיר
 של קרבן ה"י כלל באותו ה"כ יום, וכיון דהשיר ה"י הלל
 מש"י ה"י גם החליל מכה צפח, והן הן דצרי רש"י ה"ל
 דבאותן י"ב ימים היו הלויים משוררין צפח את הכלל והכלילים
 מחללים. ולפ"י הרי מצואר היעב לדעת רש"י הא דהלויים קראו
 את הכלל בשעת שחיטת הפסח, דאע"ג דעיקר הדין דפסח
 טעון הלל בעשייתו לא נאמר על שיר של לויים והשיר של לויים
 מילתא באנפי נפשי הוא דילפינן לי מקרא דעל זבחי של לויים
 וכמו תקיעת החוללות אבל מ"מ הרי גם זה השיר ה"י הלל
 כמו בכל י"ב יום שהכליל מכה לפני המזבח דמצואר בפירש"י
 דהשיר של קרבן ה"י הלל וברי גם שחיטת הפסח הוא מאותן
 ה"כ יום ולהכי ה"י השיר של קרבן שלו הלל, והן הן דצרי
 רש"י בערכין שהבחנו דהלויים היו משוררין צפח את הכלל
 והכלילים מחללים, אבל אכ"י דהדין דפסח טעון הלל בעשייתו
 מילתא אחריתא הוא שאינו שייך בעיקר דינו ללויים, ולפ"י
 הרי ל"ק מידי לפירש"י מהך דחוספתא דתניא צה להדיא
 דהלויים היו עומדים על דוכן ואומרים את הכלל צשיר וכמו
 שהקשו בתוס' בסוכה שם, כיון דנצואר זהו גם לדעת רש"י
 שחיטת הפסח יש צה גם דין שיר של קרבן שנאמר בלויים,
 וגם זה השיר ה"י הלל כד"ל לרש"י בכל י"ב יום שהכליל
 מכה לפני המזבח, דהשיר של קרבן ה"י אז הלל, וכמ"ל.

זבחים דף נ"ו ואינו נאכל אלא למנווי, ובפירש"י שם ז"ל
 למנווי שנמנו דמני לקוחתו כדכתיב לפי אכלו
 תכוסו ע"ל. גראה הביאור דצרי רש"י דר"ל צוה דעיקר
 הדין של מנויים האמור צפסח הוא שיבא לו חלק בהקרבן
 צקנין ממון, שיבא שלו לאכילה צשר, וזהו שכתב שנמנו דמני
 לקוחתו, דהיינו שיבא שלו צקנין ממון, וברי מ"ינו צשאר
 קרבנות דהניחא אוכל צשר ומתכפר מציה לחם צצ"ק דף
 י"ג ועו"ש, דהיינו דהקרבן בעלמותו הוחלט לניחא ע"י הדין
 דיוחלט השור, ובודאי דהוא של הניחא גם מחיים, דברי
 הדין דיוחלט השור הוא חל תיבף בשעת נגיחה, וא"כ הא
 נמלא דהשור בעלמו צקנין ממוני הוא של ניחא, ומ"מ לענין
 כפרה המזיק הוא בעליו ומש"י מציה לחם משום דלחם
 חיובא דבעלים הוא כמצואר שם, והיינו משום דשאר קרבנות
 איכא רק דינא שיבא שלו לכפרה, ובפסח מלצד הדין בעלים
 של כפרה צעינן ג"כ שיבא שלו צקנין ממון, שיבא הוא
 דבעלים שלו לענין אכילה, וזהו הדין של תכוסו, ועיין בקידושין
 דף מ"ב דמהך קרא דאיש לפי אכלו תכוסו גמרינן לענין זכי
 דאיש זוכה ואין הקטן זוכה, הרי להדיא דבהך קרא דתכוסו
 נאמרו גם דיני זכי של קנין ממון, וכן מצואר במכילתא דמהך
 קרא דמשכו וקחו לכם וגו' האמור גבי פסח, ילפינן דבהמא
 דקה נקנית במשיכה, והיינו משום דעיקר הדין של מנווי
 האמור צפסח נאמר צוה שיבא שלו גם לענין ממוני, שיוכל
 לאכול ממנו, ולא רק שיבא בעליו לענין כפרה.

ועיין בתוס' פסחים דף ס"א שכתבו צסס ריב"ח דהא
 דתניא דאין מחשבת אוכלין צזריקה זהו רק במחשבת
 דאכילה אם חשב לזרוק דמו להאכיל בצשר לערלים, ומשום
 דלא שייכא צזריקה מחשבת פסול דאכילה אלא דכפרה, אבל
 אם

איברא דעדיין יש לדון צוה, ולפ"י הא נמלא שהשיר של
 הלויים שה"י בשעת שחיטת הפסח הוא דין אחר
 לגמרי דנפיק מקרא דעל זבחי שלמיכס ואינו שייך כלל להדין
 דפסח טעון הלל בעשייתו, וא"כ הרי יכולין לומר גם שיר
 אחר ובחוספתא הרי תניא דהלויים היו אומרים את הכלל
 צשיר וגם דצרי רש"י בערכין מפורש כן דהלויים היו משוררין
 צפח את הכלל, ובצ"כ דהוא זה משום הדין דפסח טעון הלל
 בעשייתו ודלה כמש"כ. אולם נראה דגם זה ניחא לפירש"י,
 דהנה צמתניי בערכין שם חנן וצ"ב יום צשנה החליל מכה
 לפני המזבח ובגמי שם מ"ש הני הואיל ויחיד גומר צפח את
 הכלל וכו', והביאור צוה נראה עפ"י דאיתא צירושלמי פ"ה
 דסוכה ר"י צסס רצ"מ ושמתח לצב כהולך בחליל כ"ז שהכליל
 נובג הכלל נובג, והיינו משום דצקרא התם כתיב השיר
 יהי לכם וגו' ושמתח לצב כהולך בחליל והוקשו זל"ז הלל
 וחליל דר"ז שזכ נובג זה נובג, וזהו גם דצרי הגמי דתלמודין
 דהואיל ויחיד גומר צפח את הכלל ע"כ גם חליל נובג צפח,
 והנה יעו"ש בפירש"י צמתניי שם שכתב ו"ל ובשעת הקרבה
 ה"י שיר זה והיו הלויים משוררים צפח את הכלל באותן י"ב
 ימים והכלילים מחללים ובשאר ימים היו צבלים וללל וכינורות
 והשיר ה"י אחו שיר המפורש צרי"ה וכו' עכ"ל, מצואר מדצרי
 דלא רק חליל צלצד ה"י באותן י"ב ימים רק השיר של קרבן
 באותן ה"כ ימים ה"י הלל ובשעת קריאת הכלל הוא שהיו
 החלילים מחללים ובשאר ימים שה"י שיר אחר לא ה"י חליל רק
 צבלים וכינורות ומללתיים, ונראה מה דרש"י מפרש דיסוד הדבר
 צוה הוא דדין חליל נאמר בשעה שהשיר של קרבן הוא הלל

ילקוט מפרשים החדש על מסכת מגילה

[דף יח ע"ב - כ ע"ב]

יז

שם התעורף עיניך בו ואיננו. זכרות (דף ה ע"ג):

שם והא ר' מאיר כתב שעת הדחק שאני. עיין ביאור הלכה סימן תרנ"א סעיף ז ד"ה גם צריך לכתוב מן הכתוב:

רש"י ד"ה דקא מוסדר פסוק ע"פ. מלאך הוכיח צ"ח שצ"ח ח"א ס"י ס"ט דכתיבה לאו כד"ד דאלת"ה ל"ל לגמ' להוסיף למסדר פסוקא על פה וכתוב ת"ל דכתיבה ע"מיה הוא כקורא על פה וע"י ח' אבא מארי ז"ל ח"א מהפסקים ס"י כ"ט עד ס"י ל"ג:

[גליף מהרש"א]

רש"י ד"ה סמא זרניך ב"שון קודש. י"ב ע"י מוסף ערוך ש"י שהוא לשון ישמעאל וצ"ח מלאך בלשון המקרא לא מצינו זרניך וצ"ח ספק ט"ס נפל צרש"י [כוונת רש"י בלשון הצרייחא דלולין פה צ' וקראו לשון קודש לגבי השם בלעז]:

[גליף חיות]

תוס' ד"ה נקומ ומבאן פומך. י"ב עיין תוס' זכרות י"ג ע"ב ד"ה שאל:

[רש"י טריבש]

דף יח ע"א

גמ' עד שתהא כתובה אשורית דכת' ככתבם ובזמנם. ע"י"ל ע' ע"א בגמ' וצ"ח מהר"ב אות א וצ"ח מהר"ב משיב נפש: [אור ישועה]

שם את ב"תקף. בפסיקתא זוטרה דמגילה כ"י ראיתי כל מוקף היינו מוקפס של המעשים וקייורס של דברים והפרכים הניחו בעל פה כמבואר בדברי רבותינו:

[ר' משה סופר]

תוס' ד"ה ע"ה הספר בו. י"ב עיין צבת דף כ"ג ע"א:

[רש"י מדעסריא]

שם בא"ד ו"א באותו ש"ע עפצים. י"ב עיין ר"ן פ"ב דגיטין עלה דבבב כותבין שכתב לדבריה סתם דיו הוא של עפצים כדלמריין צירושלמי מטיל צו דיו שאין צו עפלא. אלמא סתם דיו יש צו עפלא. וכי מרביץ הכא מכל דבר המתקיים מי עפלא היינו מים שגשורו צו העפלים צלי שום צישול ולא הי דיו עד לאחר צישולו שהוא מתבטל עם אותן דברים שמעריבין עמו וכשמייבש נעשה קורטא עכ"ל ע"ש. ולפ"ד מיושב הכל:

[רש"י טריבש]

תוס' ד"ה ובלבד בו ו"א כמו שמופרשים שישים הגיד בראש הדף. אפ"ל משום דשזיר התפר הל"מ א"כ אי אפשר לפרש שיהא בראש הדף:

[פורת יוסף]

דף יח ע"ב

גמ' לא יצא ומחו ד"ה בו. י"ב נראה שלא אמר ר"ח כך אלא אחרים חלקו על ר"י. ע"ש שמפרש"י אינו נראה כן. אולי ר"ח אמר א"כ שאתרים חלקו על רבו צדק. והיינו הך כמ"ש. וכן מורה ומחו לשון רבי. ומחו השני מוכרה לפרש כן עכ"פ:

[יעב"ץ]

שם מ"מ ד שהראהו הקב"ה למושה דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים ומה שהסופרים עתידים ל"התחדש. עיין במהרש"א שפי' דמריצ"ח דכל דריש דקדוקי תורה וסופרים ומחורא דכ"ף דרשו מה שעמיד להתחדש. והוא דחוק לומר דמחד רביא דריש דקדוקי תורה וסופרים. אמנם צירושלמי פ"ג מבואר דאיכא כאן רבי דוי"ו דועליהם וי' דהדברים:

[מפ"ק חיות]

שם מ"מ ד שהראהו הקב"ה למושה דקדוקי סופרים ומאי ניהו מוקרא מגי'ה. י"ב ע"י צירושלמי פ"ק דמגילה המגילה הזאת ניתנה מסוי אלף שאין מוקדם ומאוחר בתורה וע"י צירושלמי פ"ק דפירוש הר"ה הקב"ה מה שחלמדי ומיק עמיד להדש וע"י קרבן עדה והכוונה כיון שהמדות הנדרשות מקובלות מסוי ע"כ כל העניינים שהולילו חז"ל ע"י מדות הללו כלם מונחים בתורה כמו כאן שיש רמז בתורה שמתר לכתוב עד זכר עמלק פעם רביעית ועי"ו החירו סנהדרין כתיבת המגילה וע"י (רש"י תענית כה ע"ב) ד"ה מנהג אבותיהם צדיקים אצל הלל דהטובה כיון דצדיקים תקנוהו שיהיו אומרים אותו על כל זרה שלא תבא וכסגאלו היו אומרים אותו על גאלותא כדלמרייתא דמי ע"ש הרי דע"פ התורה שאינו הללל הש"ת וצ"ל להגמ' שה"ל לנו ע"ת זרה הלל שאנו אומרים צדיקים הללו נחשב לדאורייתא:

[מהר"ץ חיות]

דף כ ע"א

גמ' אמר רבי קמחן הייתי וקרייתיה למועה בור"י. י"ל משום דאיתא צירושלמי זכרות (פ"א) ור"ג פליג על רבנן ועבד עובדא כוותי' ע"ש וא"כ ספיר הביא ראי' מדעבד עובדא כוותי' מסתמא לא פליגי רבי' עליו וצ"ח יתא לקמן דפריך ולימא ל"י קטן היית משום דס"ל להגמ' דזהו דהוי יותר טוב ע"כ משני הגמ' דחדא ועוד קאמרו ל':

[פורת יוסף]

שם אין מביאין ראיה מן הקב"ה. ע"מ"ש צרכי יוסף ח"מ ס"י ל"ה וצקונטרס עין זוכר מערכת ק' אות ח"י צ"ד:

[חיד"א]

שם ריב"ז אמר צריך לקרותה בל"ה. י"ב צירושלמי כאן נאמר עולא צרייה ר' אלעזר צ"ח ר"ח רגיל צריך לקרותה צלילה ומיבת רגיל אין לו הצנה וע"י קרבן עדה צ' פירושים וצ"ח פוסק לא נזכר ד"ו לחלק בקריאת מגילה צלילה בין רגיל או לא ולי נראה להגיה כי צ"ל ריב"ז דר"י צ"ן לוי הוא בעל האומר של הלכה זאת צ"ח כ"ס כאן והמדפיסים הציגו מיבת רגיל תחת ריב"ז:

[מהר"ץ חיות]

שם פשיטא מ"ש שומרת יום כנגד יום מוכ"פ חייבי טבילה. משמע דה"ה בעל קרי שאינו טובל אלא ביום ועד שמתן החמה וק"ל מדמתן צ"ח (דף כב) גבי צ"ק ירד לטובל אם יכול לעלות ולהתקטף ולקרות עד שמתן החמה יעלה ויתחבט ויקרא בו' והשתא הא"ך יכול הוא לעלות מן הטבילה כלל קודם שמתן החמה. וי"ל דודאי מן הדין עלמה טבילה לכל חייבי טבילות משעלה עמוד השחר דנקרא יום והא דבעינן הנך החמה הוא מדרבנן משום גזרה שאין הכל צקיאין צ"ח"ש כמו שפרש"י וא"כ איכא למימר שלא חשו לזה רק בצמיח טבילה לדאורייתא כגון לעינן תרומה וקדשים אצל גבי טבילות צ"ק לק"ש וד"מ שאינו מה"מ רק מתקנת עזרא לא חשו והחירו טבילתו משעלה עמוד השחר. ועיין בדברי הרמב"ם והראב"ד וצ"ח פ"א דמקראות דמשמע דבכל הטמאים וצ"ק יכול לטובל צלילה דקודם היום ולכאורה הוא תמוה מסוגיא דהכא. ומ"ש הראב"ד מממני' דפרה דקמני הוא עלמנו טובל ביום א"ר דהתם אלאחר זמנו קאי וכ"כ הטו"א ע"ש אצל צקודס זמנו ודאי דוקא ביום אחר שמתן החמה וגם צ"ע שהשמיע הרמב"ם הא דאין טובלין קודם הנך ול"ע:

[מצפה א"ת]

רש"י ד"ה ל"עולם ר' יהודה ומתני' ר' יוסי אפי"ו דיעבד ד"ה. י"ב ע"י מהרש"א שהקשה דטקין מתני' כראב"ע ודוקא לכתחלה ונ"ל דהט"ו צ"ח"י תרפ"ו י"ש צ"ח טיט הרמב"ם לחלק בין חרש דאינו ראוי לשמיעה אפי' דיעבד לא י"א משא"כ צקריאת שמע ולא השמיע לאזנו וראוי לשמיעה וצ"ח י"א דיעבד. וכי דכן מוכח מהך דראב"ע דאמר צריך להשמיע לאזנו משמע דוקא לכתחלה וסיים שנאמר שמע השמע לאזנך וזוהי משמע דמעבד אפילו דיעבד ע"ש ולי נראה להוסיף ע"פ דברי החוס' (מנחות לה ע"א) ד"ה אם הקדים דלדאורייתא אין הילוק בין לכתחלה לדיעבד וע"כ צ"ח לשמיעה ס"ל לראב"ע דיו"א צדיעבד משא"כ צ"ח לשמיעה כגון חרש מורה הקרא דשמע וכיון שמוכח כן מקרא שוב מעבד אפילו דיעבד וא"כ מתני' דחרש מיירי אי אפשר לאוקמי כראב"ע ולכתחלה:

[מהר"ץ חיות]

תוס' ד"ה ו"א כו' הזב והזבה וט"מ טבילתן ביום בעל קרי טובל והו"ף כל היום.

כ"ל:

[ר"ש מדעסריא]

שם בא"ד ו"א דהיא יוד"ב. י"ב עיין צמוס' ישנים ציומא דף פ"ח ע"א:

[ר"ש מדעסריא]

תוס' ד"ה דכתיב בו' וי"א דהכא מיייתי הדרשה בו'. י"ב עיין תוס' סוכה דף ל' ע"א ד"ה כי יקריב:

[רב"פ תאומים]

שם בא"ד כראיית נגעים. י"ב עיין צמוס דף כ"ד ע"ב מד"ה צמיתה:

[ר"ש מדעסריא]

שם בא"ד והקשה הר"א בו' ל"ה קרא דארתו. וי"ל דהוה ילפינן מאפורה דכתיב ותכרות והוה אמרינן דמסתמא ישנה צמילה דל"כ מילה צ"ח פסולה וע"י (דף כו ע"א):

[פורת יוסף]

שם בא"ד אב"א מ"ה שיש בה כרת. ע"י שעה"מ פ"ב מה"ל ע"ז ה"ג:

[גליף מהרש"א]

שם בא"ד ונכרתו ע"ה י"ג בריתות. ר"ל דבפרשה שבו נצטוו אברהם על המילה (בראשית יז) כתיב י"ג פעמים מיבת ברית. ואלו הפסוקים שזכר צ"ח מיבת ברית צפרק הג"ל: ג. ד. ז. ט. י. י"א. י"ב. י"ג. י"ד. י"ה. י"ו. י"ז. י"ח. י"ט. כ. וכו', וע"י צמו"ט מס' נדרים פ"ג מ"א מ"ש צ"ח:

[אור ישועה]

דף כ ע"ב

מתני' ב"ה היום כשר לקריאת המגילה בו'. י"ב ע"י למה לא חשיב דין דהיא דוקא צ"ח כדאיתא בסנהדרין וא"ל כיון דגמר דין כשר צלילה לא פסיקא ל' למיתני אף ו"א כיון דקתם מתניתינן ר"מ ולר"מ אפילו גמר דין פסול צלילה כדאי' בסנהדרין ל"א צ' וצ"ח נדחה ג"כ מה דיש ליישב דלכך לא תני ל' משום דדיעבד דיו דין דלא' צמו"מ ס"י ה' דהא מינח לדעת הפוסקים שם דדיעבד דיו דין אצל לדעת הסוגרים שם דאפילו דיעבד אין דיו דין קשה ועוד דאף הפוסקים שם דדיעבד דיו דין היינו משום דלא ס"ל כר"מ אצל למאן דס"ל כר"מ אפי' דיעבד אין דיו דין וסתם מתניתינן ר"מ וצ"ח נדחה ג"כ מה דיש ליישב עפ"י מ"ש הסמ"ע שם צ"ח ה' דמדליק נרות כשר צלילה ולכך לא חשיב ל' הכא דזה אינו חדא דהש"ך סותר שם דבריו ועוד דלכ"מ דאק"ש צ"ח לנגעים גם הסמ"ע מודה דלא מהני מדליק נרות כמו דלא מהני צנגעים אך יש ליישב כיון דבדין מהני קבלת צ"ח לכך לא פסיקא ל' מילתא למתשצ"י דהני דחשיב הכא אין להם שום ד' הימר

הגהות וחרושי הרש"ש

דכאן אינו הנה"ח דכולא ש"ס דהוא ד' מילין מעה"ש אלא הוא משהאיר המזרח דלא י"א מספק לילה ככתמיד (ומצינו רבות לשון א' על כוונת מתחלפות) וראיה לדבר מהא דלמרינן צ"ח (ל וס) אשתקד מי לא אכלנו צהאיר המזרח וכן ראיתי במהרש"א צ"ח (ג) צמ"ה קרא הגבר בתוך דבריו דהאיר המזרח הוא הנה"ח וכ"מ מפרש"י ריש פסחים צ"ח ה' הצוקר אור וד"ה צ"ח טוב וכן פ"י צהדיא צמנמות (סח) האיר מזרח הוא הנה"ח שוב ראיתי צירושלמי ריש זכרות וצ"ח פ"ג דמע"ה עד שאיר המזרח ד' מילין ומשהאיר המזרח עד הנה"ח ד' מילין וע"ש צמ"כ וצמ"ח שלנו צפסחים (זד) אמרו דמע"ה עד הנה"ח ד' מילין ש"מ דהוא הוא האיר המזרח וש"מ דיש עוד זמן הנקרא נה"ח והוא מאוחר מההראשון ד' מילין וצ"ח יש מקום לגי' הישנה צמ"ח פ"א מה"ל ק"ש הי"א וכפי מש"כ שם הכ"מ צ"ח מהר"א אך לפ"ו צ"ע מאי דלמרי' צכרות (יב) דלא מטא זמן יוצר אור וכן הא דלמרינן ציומא הקורא א"ש עם אנשי שממר ל"י הלא שחיטת התמיד משהאיר המזרח דהוא הנה"ח ואחר כך זריקת דמו הפשטו וניחוחו וסידורו על הכבש ומליחתו ואחר כ"ו ירדו ללש"ג לקרות שמע וכן צ"ע מש"כ תוס' ציומא שם דהתמיד היה קודם הנה"ח צ"ח וכן רש"י צ"ח (פז צ) ד"ה וצרגלים כ' לשחוט ולהעלות התמיד צ"ח: רש"י ד"ה ואיתקש טבילה. וד"ה צ"ח וצ"ח. לכאורה הא צדידה כתיב ספירת שצעת ימים מפורש וכדלקמן (רע"ב) ולפ"י ריב"א צמוס' ע"כ מהתם נפקא: רש"י ד"ה ת"הו"י. דהא זיבה כתיב הכא. כ"ל: רש"י ד"ה מ"שום. כ"ל ימי זובה כמישכב בו'. כ"ל: תד"ה ו"א. ופיר"ת בו' כד"י קב"ה הזאה בדאמרי' במ"ס יבמות ואותה הו' בל"ה ואחת צ"ח הזאה. כ"ל: בא"ד ו"א מייירי באותה שצ"ח הזאה בו'. מה שהתור"ע ר"ח לפרש דאם טובל צ"ח הו' קודם הזאה סגי ליה תמוה דהא תוס' מצינן מן הספרי דאם הקדים טבילה להזאה לא עשה ול"כ:

דף כ ע"ב רש"י ד"ה ת"ש והיה לנו הלילה משמור והיום מלאכה. כ"ל וכן צמוס': במ"שנה כה"י כשר ד"ה. ה"ט"א כ' צמוס' דבריו דל"י מוספין ותפ"מ אינם אלא עד חלות וכ"כ לקמן צ"ח ולמוספין ול"ד אגב שטיפי' דהדיא איתא צכרות (כו) דזמנס כל שצ"ח לדידה וצ"ח ולתפ"מ כ' דקרנן מוסף קדים לתמיד אפי' הגיע כבר זמנו כדלמרי' רפ"ה דפסחים ל"מ שם להדיא אלא דמוספין צ"ח ואז לא הגיע עדיין זמן התמיד ואולי כוונתו להא דלמרי' שם (נט) ואין לך דבר שמתעכב אחר תמיד של צ"ח כו' וע"י ר"ה (ל ז) מד"ה ונתקללו: **גמ' דקריאת הח"ה דב' מוזרה שמש עד מבוואו ר"א זה היום בו' ק"ק א"כ אין קורין אותו צליל פסח וע"י צ"ח הגמ' ו"ל להגדה צ"ח נשתנה: שם ד"מ וצ"ח דכתיב יום ביומו.** עפרש"י צמוס דפי' א"ס עבר יומו צ"ח קרבנו והוא מגמרא דתמורה (יד) וק"ל הא צ"ח כתיב שם ופי' צ"ח שלמים ואינם צמוספין ושלמי תגיגה יש להם משלומין כל ז' ו"ל דר"ל ככשי עזרת וכדפי' צ"ח (נה) קרא דועל זכמי שלמיכס אך

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות:
 שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ
 ומצה, הלילה הזה בלוי מצה: שבכל

16/08/2018תחא

פירוש הגר"א

הם סימן נקבות וסימן זכרים (נקבו"ת)
 [י"ס], ולכן לא מצינו בכל מקום מצוה
 לעשותה דוקא בלילה והיינו כמו שאשה
 פטורה מן המצות ורוב המצות הם
 לאנשים דוקא כך הם רוב המצות מצותן
 ציוס דוקא ולא בלילה ולא מצינו כלל
 שיהא המצוה דוקא בלילה ולא ציוס.

העניינים באומרו שכלנו עכשיו שוין, השתא
 הכא וענדי ולשנה הבאה צירושלים ובני
 חורין:

מה נשתנה הלילה וכו'. פי' כי יום
 בכל מקום לשון זכר ולילה היא נקבה
 וא"כ היה צריך לכתוב תמיד אלל לילה
 זאת כמשפטה שהיא ל' נקבות כי ו"ת

שיח יצחק

ולהרגילים מימי עלומיהם עד כי יזקינו לא יסורו ממנו וכאמרם ז"ל לפי
 דעתו של תינוק אביו מלמדו. ולולי נקבע עת מיוחדת לזה כי עתה כבר הי'
 באפשרי שישתקע דבר האמונה מרפיון האבות.

ואחרי אשר לרכות שכל הצעירים האלה ולרפיון השגתם ראוי לעוררם
 בהרגשות מוחשיות בעת מערכת השלחן וסדר הקערה אשר
 יתרגשו בראותם נגד ההרגל והוא השתנות הלחם לעוגות מצות וכן הטבולים
 וההסכה אשר תתעורר נפש הנער להיות ענינים כאלה מרגשות החזקות
 אצלם ויולדו השאלות האלה מרגשות נפשם ואז יתחזקו ויוחקו המענות
 היקרות בספורי הענינים המקובלים ובוה יקבעו בנפשם האמתיות בספורים
 האלה שנה אחר שנה לדעת את האמונה והאושר האמתי לנפשו. ולכך
 הצריכו הרבה שינויים בלילה הזה כדי שיתעוררו התינוקות וישאלו, שאין
 הדבר המסופר נקבע בלב האדם רק כאשר יגיע אליו שיראה מעשים משונים
 מן המורגל, ויפלא ויחשוק ויכסוף בלבו לדעת סבת השינויים ההם. הנה
 כאשר תגיע אליו התשובה שישקיט צמאו ויפק תאותו ודאי תשאר התשובה
 ההיא תקועה וקבועה בלבו:

מה נשתנה כו'. כבר פירשו בזה שהשאלות הן מה שעושים כעין תרתי
 דסתרי דאכילת מצה והסיבה הם סימני חרות זכר לגאולה, ומרור הוא
 סימן עבדות זכר לוימררו את חיהם. ויש להוסיף ע"ד כי בכל דבר בפ"ע

הַלֵּילֹת אָנוּ אוֹכְלֵינִי שְׂאֵר יְרָקוֹת, הַלֵּילָה
הַזֶּה (כִּלּוֹ) מְרֹר: שֶׁבְּכָל הַלֵּילֹת אֵין אָנוּ
מִטְבִּילֵין אֶפְלוּ פַעַם אַחַת, הַלֵּילָה הַזֶּה
שְׁתֵי פְעָמִים: שֶׁבְּכָל הַלֵּילֹת אָנוּ אוֹכְלֵין
בֵּין יוֹשְׁבֵין וּבֵין מְסֻבֵין, הַלֵּילָה הַזֶּה כִּלְנוּ
מִסְבֵּין:

פירוש הגר"א

16/08/2018

הלילות. וזה הקושיא בכליות ועכשיו מפרש בפרטיות המנות שהלילה הזה נתחייב בהם שכל כו' ואמר הלילה הזה כלנו מסובין שלא הוזכר במשנה קושיא זו מפני שכשהיה ביהמ"ק קיים היה קרבן פסח לכן היה הקושיא הלילה הזה כולו עלי, ומסובין לא נתשצ בשינוי כי היו יושבין תמיד מסובין שכן היה דרכם כמו שמוזכר בגמרא בכמה מקומות אבל עכשיו שאין לנו קרבן פסח לא נתשצ לנו

ועכשיו נתחייב הלילה דוקא במנות ולא ביום והיינו מפני שנשתנה למ"ה והוא סוד אד"ס שהוא זכר אבל הלילה הוא סוד חוה נעלם של מ"ה בסוד ולילה ללילה יחיה דעת, וכן המנות אינם רק לזכרים ונקבות פטורות דוגמת הלילות וזהו שהקשה למה נשתנה הלילה שהיא חוה והיינו מחמת שנשתנה למ"ה מכל הלילות שהן נקבות כלומר מפני מה נתחייבה הלילה הזאת במנות יותר מכל

שיח יצחק

באו גם כן שני הפכים בנושא אחד. כי המצה נקרא לחם עוני, זכר להעוני שנתענו במצרים, ולא הניחום ג"כ להחמיץ עיסתם, ועכ"ז אנו אוכלים אותו בהסיבה דרך חרות? וכן המרור שהוא סימן עבדות, אנו סומכים לו טיכול שהוא דרך גדולה וחרות.

והתשובה בזה [כמ"ש בפי' של"ה הקדוש] שיש להקשות על מ"ש שהטעם שאוכלים מצות ע"ש שלא הספיק בצקם כו', הלא מצוה זו נצטור בר"ח ניסן בפ' החדש הזה לכם, ופסוק וישא העם את בצקו טרם יחמץ זה היה בט"ו. אך הענין היה הקב"ה הוציא מאפילה לאורה, ומלאך רע עונה אמן. והמצרים בענין ששעבדו את ישראל באותו ענין גופו הוציאו לחרות, כיצד המצרים לא הניחו לישראל להמתין בלחמם להחמיץ,

וְשֵׂאֵינוּ יוֹדַע לְשֶׂאל אֶת פֶּתַח לוֹ, שְׁנֵאֵמַר: וְהַגִּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר

פירוש הגר"א

נג' ימי אפלה: **הקושיא ראשונה של מה נשמנה הלילה**
בעבור זה וכו' עכשיו הוא ממך **הזה מכל הלילות והיינו שהלילה הזה**

ש י ח י צ ח ק

"זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים כי בחזק יד הוציא ד' [ולא אתה בכחך] אתכם מזה", מבואר ג"כ שעיקר הזכירה הוא מה שהיתה הגאולה בחזק יד ולא שום השתתפות כח עצמם.

וז"ל הס' "חורב" בענין איסור חמץ: ^{16/08/2018nxx} "פתיתי החמץ שיבער היהודי מביתו לפני חג הפסח המה מחאה גלויה נגד הכפירה במציאות ד' והשגחתו בתולדות בני אדם [געשיכטע] בני ישראל לא יכלו גם לעזוב את בתיהם ואהליהם רק היו מצוים להתעתר אל הנסיעה הרחוקה להיות מתניהם חגורים... ולחכות רק אל קריאת ד' ודבר קדשו להוציאם לחפשי, ורק ע"י מסירת נפשם ועצמותם ביד ד' נהיו מוכשרים וראוים לקבל מידו את החופש והדרור, ואת מסירת נפש הזאת היה עליהם להראות בעליל ע"י קרבן פסח על מצות ומרורים, עליהם היה בשעה הנעלה והדגולה לידע ולהודיע, כי המה בעצמם לא פעלו מאומה עבור חופשם וגאולתם, יען המה בעצמם באותה שעה התחשבו עדיין לעבדים אוכלי לחם העצבים וכאשר הגיעה שעת הגאולה גרשו משם עד כי לא הספיקו להכין להם לחם חופש. וכן ענין המצה וביעור חמץ זכרון ואות הוא לדורי דורות, כי אבותינו לא עשו מאומה בדבר הצלתם וחפשם כי חלילה לנו לחזות בכל הקורות האלה שום מעשה בני אדם. רק כל עצם הגאולה והתשועה ועמה כל מעלת תעודת ישראל שלנו, כל אלה מתת ד' לעם סגולתו. לכן מי מבני ישראל האוכל חמץ בפסח הוא יביע אומר בזה, כי הוא כופר בעיקר אשר עליו כל אדני תקומת עמו ומעוז צור ישועתו הטבעו, כופר הוא כי עם ישראל גם בנוגע ללאומיותו הנהו בריאה ברא אותו ד' לכבודו, ישראל הוא קנין ד' וכי עליו להיות בנפש חפצה עבד ד', ולכן האוכל חמץ בפסח נפשו נכרתה מקהל עדת ישראל" עכ"ל בקצור קצת. ונתבאר מכל זה, כי עיקר הזכירה של יצ"מ הוא ענין החזק יד שלא הי' שום מבוא בטבע, ונאותה מאד התשובה ההיא לשואל ה"תם" כי כוללת הרבה במעט דברים:

תלמוד לומר ביום ההוא. כי לכל יום יש סגולה בפ"ע, כמו שר"ה נקבע ביום שנידון אדה"ר ויצא בדימוס, ויוה"כ נקבע ביום האחרון

זֶה עָשָׂה יי' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם:
 יְכוֹל מִרְאֵשׁ חֹדֶשׁ, תִּלְמוּד לֹמַר בַּיּוֹם הַהוּא. אִי
 בַּיּוֹם הַהוּא יְכוֹל מְבַעֵר יוֹם, תִּלְמוּד
 לֹמַר בַּעֲבוּר זֶה. בַּעֲבוּר זֶה לֹא אִמְרָתִי אֱלֹא
 בְּשָׁעָה שְׁשִׁשׁ מִצָּה וּמְרוֹר מִנְחִים לְפָנֶיךָ:

אוצר החכמה

פירוש הגר"א

יכול מראש חדש וכו' יכול מבעוד יום	נתחייב במצות מכל הלילות שכל הלילות
וכו' בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה	אין מחוייבין במצות ומפרש שהכחוש קרא
שיש מצה ומרור וכו'. וזה דוקא כלילה	את הלילה הזה יום ההוא כמו שכתוב
כמ"ש בערב חאכלו מצות והכחוש קורא	והגדת לבנך ביום ההוא בעבור זה ואמר

ש י ח י צ ח ק

מהארכעים יום שהתפלל מרע"ה, וישראל התענו באותו יום לילה ויום ונתרצה להם הקב"ה, וקבעו ליום סליחה לדורות. כן הסגולה להשריש בלב הבנים את האמונה הטהורה, הוא באותו עת שנתקרב ישראל תחת כנפי השכינה ומלו עצמם ומסרו נפשם על קידוה"ש לזכוה תועבת מצרים ולאכול אותו צלי שיהיה ריחו נודף, ולתת מהדם על המשקוף גלוי לכל כו'. גם אם ישמע אדם דבר שלא בשימת הלב היטב, אז גם אם ישמע זה עוד פעם לא יכו הדברים שרש בלבו, כי יאמר כבר שמעתי זה. על כן היתה הקפידה, והגדת לבנך [דברים המושכים לבו של אדם כאגדה] ביום ההוא: מצה ומרור מונחים לפניך. והיינו כלילה. ורבינו הרמ"א ז"ל בס' תורת העולה [פנ"א, אחר שביאר כי ענין המצה להעמידנו על ענין החדוש בכלל ובפרט] כתב בביאור מאמר רז"ל כל האוכל מצה בע"פ כאלו בא על ארוסתו בבית חמיו (יחזלמי פקמים) כי ידוע שהתורה נקראת כלה מאורסה. והנה כל זמן שלא הגיע העת להתכונן בדבר מה עדיין הכלה בבית אביה יתעלה, והוא הקב"ה שנתן לנו בתו היא התורה, וכל זמן שלא ניתנה להתגלות עדיין היא בביתו, והאוכל מצה בע"פ ורוצה להתכונן בה קודם שהגיע זמנה כבא על ארוסתו בבית חמיו. ואמרו זה במצות מצה יותר משאר מצות, להיות כי יו"ט של פסח מורה על בטול הטענה שהביאו הכופרים מצד העת שיפעל עת ולא עת אחרת והאוכל מצה בעה"פ מודה כמעט לדבריהם במה שעשה כל העתות שוות עכ"ל.

מִתְחַלֵּה עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ,
 וְעַכְשָׁיו קִרְבָּנוּ הַמָּקוֹם לְעֲבוֹדָתוֹ,
 שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל כָּל הָעָם כֹּה אָמַר יי
 אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַנְּהָר יָשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם
 מֵעוֹלָם תָּרַח אָבִי אֲבָרָהָם וְאָבִי נַחֲוֹר וַיַּעֲבְדוּ
 אֱלֹהִים אֲחֵרִים. וְאַקַּח אֶת אֲבִיכֶם אֶת אֲבָרָהָם

16706/2018החאה

פירוש הגר"א

[16706/2018]

וגלות הגוף ומפרש מחלה גלות הנפש
 ואח"כ גלות הגוף: בעבר הנהר וכו'.
 כי כמו שמפסיק בין ארץ ישראל לחוץ
 לארץ הירדן כן למעלה מפסיק בין ארץ
 ישראל העליונה לחוץ לארץ נהר דינור

את הלילה הזה יום ההוא לכן הלילה
 נחשיב נמנות כי אין לה נחיתה לילה
 כלל:

מתחלה עובדי עבודה זרה וכו'.
 פי' שהיה צ' עניני גלות. גלות הנפש

שיח יצחק

מתחלה עובדי ע"ז היו אבותינו. נוסח זה יסודו מהמשנה מתחיל בגנות
 ומסיים בשבח (פסחים קטז, א), וכדמפרש רב בגמ' שם, ולזה יסוד
 גדול בכחות הנפש. והוא; כי עיר פרא אדם יולד, וכפי מה שמוציא את
 מצבו הטוב בתחלתו נדמה לו כי מחויב להיות כן, וכמ"ש החוה"ל [בהקדמת
 שער הבחינה] כי מהסבות אשר בני אדם כעורים מלהכיר חסדי ה', היא,
 התגדלם בטובות האלקים העודפות, והתגלגלם בהם עד ששבו אצלם רגילות
 וידועות, כאלו הם עצמיות להם בלתי סרות מאתם, ולא נפרדות מהם כל
 ימיהם. וכאשר ישכילו ותתחזק הכרתם יסכלו טובת הבורא עליהם ע"כ.
 ועמ"ש בענין זה זה בפ' התפלה בביאור צדיק ה' בכל דרכיו ע"ש.
 ואקח את אביכם את אברהם. ראיתי להעתיק פה דברי מאור עינינו
 מהרמח"ל אשר דבריו הם קילורין לעינים וז"ל הטהור בס' דרך
 ה': אדה"ר בחטאו ירד מאד ממדרגתו, וכלל המין האנושי ירד ממדרגתו
 ועמד במדרגה שפלה מאוד בלתי ראויה למעלה הרמה הנצחיות שהתעתד בה
 בראשונה, אמנם אעפ"כ לא חדל מהמצא בכלל מדרגת המין האנושי מצד
 שרשו האמיתי בחינה עליונה מן הבחינה שהי' בה בזמן קלקולו ולא נדחה
 אדה"ר לגמרי שלא יוכל לשוב אל המדרגה העליונה, אבל נמצא בפועל

הדא הוא דכתיב (ו) יצאו בני ישראל ביד רמה לעיני כל מצרים. וכתוב ומצרים מקברים את אשר הכה יי בהם כל בכור, דא הוא פרסומי ניסא.

קכו) אתו ר' חייא ור' יוסי, אשתטחו קמיה, ונשקו ידוי. ט ובכו ואמרו, גלפיין עלאין ותתאין, זקפן רישא בגינך, עבד קודשא בריך הוא ירושלים לתתא, כגוונא דלעילא. ת עבד ה] שורי קרתא א קדישא ותרעוי. מאן דעייל, לא עייל, עד דיפתחון תרעין. מאן דסליק, לא סליק. עד דיתקנון דרגין דשורי ב מאן יכיל למפתח תרעין דקרתא קדישא, ומאן יכיל לאתקנא דרגין דשורי, דא רשב"י, דאיהו פתח תרעין דרזי דחכמתא. ואיהו אתקין דרגין עלאין. ג וכתוב ט) יראה כל זכורך את פני האדון יי. מאן פני האדון יי, דא רשב"י, דמאן דאיהו ד דכורא מן ה דכרניא, בעי לאתחזאה קמיה.

קכז) אמר לון, עד ו השתא, לא סיימנא מלה דשאלתא דילכוון, דהא תנינן, ויי הכה כל בכור, כל בכור סתם, כדקאמרן. וכלא הוה כמה ז דאינון דמיתו, אינון קטורי קטרין, דהוו משתמשי בחרשייהו באינון כתרין. מנהון משתמשי בעלאי, ומנהון בתתאי, ואף על גב דכלהו תתאין אינון. וכל ארעא דמצרים מליא חרשין הוה. וכתוב כי אין בית אשר אין שם מת.

קכח) ואתעביד דינא בכלא, בשעתא דאתכנשו כללהו בבתיהון, ולא הו

אמר החכם

מסרת הוהר

חלופי גרסאות

(ו) (במזכר ל"ג) ט) (שמות ל"ד) הקה"ז כי צ"א. ר מוסיף מצרים (הוא) ועוד לילה שארי [שרי] קטרין [קטרין] ועבד [ועבד] נוקמין ודינין ויומא בלי כיד רמה וגו'. ט בכו אמרו. ת מוסיף עבד רשב"י. ופרסם ניסא ונוקמא דאתעביד הה"ד יצאו בני ישראל א ל"ג קדישא. ב ל"ג מן מאן עד וכתוב ג וכתוב. ד בוכרא. ה מבוכרניה ול"ג מן ז מדוכרייתא. ו ל"ג השתא. ז ואינון ול"ג כמה.

מאמר

הסולם

זיהי כחצי הלילה

בחנית זכר ממוחין העליונים הנקראים זכרונות. שהם מוחין דא"א, צריך להראות לפניו.

קכו) אמר לון עד וכו': אמר להם, עד עתה, עוד לא כליתי להשיב על דברי השאלות שלכם. כי למדנו, והי הכה כל בכור. כל בכור סתם, שאינו אומר בכורי מצרים, הוא, משוט שסובב גס על המדרגות שהמצרים נאחזים בהם, שהם ד' מדרגות הקליפות כמו שאמרנו. והכל היה כמו אלי שמתו, כלומר שנעשה במדרגות הקליפות כמו בבכורי מצרים שמתו. אלו קושרי הקשרים שהיו משתמשים בכשפיהם באלו הכתרים, מהם היו משתמשים בעליונים ומהם בתחתונים, ואע"פ שכולם הם תחתונים, עם זה היו משתמשים גם בעליונים. וכל ארץ מצרים היתה מלאה כשפים, שכתוב, כי אין בית אשר אין שם מת.

קכח) ואתעביד דינא וכו': ונעשה הדין בכולם, בשעה שנתקצו כולם בבתיהם, ולא היו מפוררים במדבר ובשדה אלא כולם נמצאו.

קשרים ועשה נקמות, והיום הוציא אותם ביד רמה. ז"ש, יצאו בני ישראל ביד רמה לעיני כל מצרים ומצרים מקברים את אשר הכה ה' בהם כל בכור. זה היה כדי לפרסם הנס.

קכו) אתו ר' חייא וכו': באו ר"ח ור' יוסי והשתטחו לפניו ונשקו ידיו ובכו, ואמרו, צורות העליונים והתחתונים מרימים ראשם בזכותך, עשה הקב"ה ירושלים של מטה, שהוא המלכות, כעין ירושלים של מעלה, שהיא בינה. ועשה החומות של העיר הקדושה ושעריה. מי שנכנס אינו נכנס עד שיפתחו לו השערים. מי שעולה אינו עולה עד שיתקנו המדרגות אל החומות. מי יכול לפתוח את שערי העיר הקדושה, ומי יכול לתקן המדרגות אל החומות, זהו ר' שמעון בן יוחאי, שהוא פותח השערים של סודות החכמה, והוא מתקן את מדרגות העליונות. וכתוב, יראה כל זכורך את פני האדון ה'. מי הוא פני האדון ה', זהו רשב"י, שמי שהוא זכר מן הזכרונות. כלומר, שהוא (דפרי"ד דף ל"ח ע"א)

מתפזרי במדברא ובחקלא, אלא כלהו אשתכחו ן בבתיהון, ועבד ליליא דינוי בכלא בההיא שעתא. ותנא ם הוה נהיר ליליא כיומא דתקופה דתמוז, וחמא כל עמא דינוי דקב"ה, הה"ד ן ולילה כיום יאיר כחשכה כאורה.

קכט) ובשעתא דנפקו, אשתכחו כלהון מתין בשוקין לעיניהון דכלא, ם בעיין ן לאקרבא להו ן ולא ן אשכחו, ודא אקשי להו מכלא. חמו לישראל נפקין ם לעיניהון בחד גיסא, ן וחמו למיתיהון באידך גיסא. ובכלא הוה פרסומי גיסא, דלא הוה כהאי מיומא דאתברי עלמא.

קל) ות"ח, כתיב ליל שמורים הוא ליי להוציאם וגוי, הוא הלילה הזה ליי שמורים לכל בני ישראל וגוי, האי פסוקא קשיא כיון דאמר ליל, מהו שמורים, ולא ם שמור, שמור ם מבעי ליה. וכתיב הוא הלילה הזה, ליל קאמר בקדמיתא, ם ובתר לילה.

קלא) אלא הכי תנינן, כתיב, ם כי יהיה נערה ן בתולה. נער כתיב, מ"ט. משום דכל זמן דלא קבילת דכר, אתקרי נער, מדקבילת דכר, אתקרי נערה. אוף הכא, ליל ם עד לא קבילת דכר. ואעיג דכתיב ביה שמורים ן דכר ן הוה זמין לאתחברא עמה ובשעתא דאתחבר עמה דכר, כתיב, הוא הלילה הזה ליי שמורים. שמורים: דכר ונוקבא. ובגיני כך כתיב הלילה הזה.

קלב) ובאתר דאשתכחו דכר ונוקבא, לית שבחא אלא לדכורא. והכי שבחו

חלופי גרסאות

ן מוסיף בבתיהון ואור הגר יפה לבדיקה מבחור. ן ל"ג הוה. ן דבעיין. ן לאתקברא. ל ל"ג ולא אשכחו. ן אשתכחו. ן ושמו. ן שימור שימור. ע אשתמע מלה ן דילה. ן והשתא. ם העד. ן מוסיף אלא דכר. ן הוה

מסרת הזהר

ן (תהלים קל"ט) ב"א רע"א צ"א. ח"ג רע"א (א) (דברים כ"ב) ב"ב קני"ה צ"א.

דרך אמת ן] בראשית נ"א ע"א ובפרדס בשער האצילות האצילות פ"ב.

ויהי בחצי הלילה

ולא שמור, ליג שמור היה צריך לומר, ועוד, וכתוב, הוא הלילה הזה, למה אמר בתחילה ליל, ואח"כ לילה.

קלא) אלא הכי תנינן וכר: ומשיב אלא הכי למדנו, כתוב, כי יהיה נערה בתולה, נער כתוב, מהו הטעם. משום, שכל זמן שלא קבלה זכר, נקראת נער, משקבלה זכר נקראת נערה. אף כאן, המלכות נקראת ליל, מטרם שקבלה זכר, שהוא ז"א, ואע"פ שכתוב בו, ליל שמורים, לשון רבים, שמשמע, שכלול בו גם ז"א, היינו, משום שהזכר שהוא ז"א, היה עתיד להתחבר עמה, אבל עוד לא התחבר. ובשעה שהתחבר עמה זכר, כתוב הוא הלילה הזה לה' שמורים, שמורים, יורה על זכר ונקבה, דהיינו ז"א ומלכות. ומשום זה כתוב הלילה הזה.

קלב) ובאתר דאשתכחו וכו: ובמקום שנמצאים זכר ונקבה, אין השבח אלא לזכר, וכך שבחו ישראל בתשבחות שלהם, לזכר ולא לנקבה

הסולם

מאמר

נמצאו בבתיהם, ועשה הלילה, שהוא המלכות, את דינוי באותה שעה. ולמדנו שהיה מאיר הלילה כיום בתקופת תמוז וראו כל העם את דינוי של הקב"ה. ז"ש, ולילה כיום יאיר כחשכה כאורה.

קכט) ובשעתא דנפקו וכר: ובשעה שיצאו ישראל, נמצאו כולם מתים בשוקים לעיני הכל. ורצו לקבור אותם ולא מצאו אותם, כי הכלבים אכלו אותם. אמנם לא כולם נאכלו, אלא גם נשארו מהם, שעליהם נאמר ומצרים מקברים. וזה היה קשה להם מהכל, מצד אחד ראו את ישראל יוצאים, מצד האחר ראו את מתייהם. והכל היה כדי לפרסם את הגם, שלא היה כזה מיום שנברא העולם.

קל) ות"ח, כתיב ליל וכר: ובוא וראה, כתוב, ליל שמורים הוא לה' להוציאם וגוי. וכתוב, הוא הלילה הזה לה' שמורים וגוי. מקרא זה קשה כיון שאמר ליל מהו שמורים (דמ"י דף ל"ח ע"א ם) דף ל"ח ע"ב) 228

דְּמַצְרַיִם מִבְּיַקְרָא דְּפִרְעָה
 דְּעֵתִיד לְמַתְבַּ עַל פּוֹרְסֵי
 מְקַבְּלֵיהּ עַד בּוֹבְרָא
 דְּשִׁבְיָא דְּבֵית אֲסִירֵי
 וְקַד בּוֹבְרָא דְּבַעֲרָא :
 ל וְקַם פִּרְעָה לְיִקְיָא הוּא
 וְקַד עֲבָדְהוּ וְכָל מִצְרָאֵי
 וְהוֹת צֹחֲתָא רַבְתָּא
 בְּמִצְרַיִם אֲרֵי לִית בֵּיתָא
 דְּלֵא הָהוּ תַּמָּן מִיתָא :

לקט בהיר

מִצְרַיִם מִבְּכּוֹר פִּרְעָה הַיֹּשֵׁב עַרְיָ
 כְּסֹאוֹ עַד בְּכּוֹר הַיֹּשֵׁב אֲשֶׁר בְּבֵית
 הַבּוֹר וְכָל בְּכּוֹר בְּהֵמָה : ל וַיִּקְם
 פִּרְעָה לֵיכָרָה הוּא וְכָרֵי עַבְדָּיו וְכָל־
 מִצְרַיִם וְתָהִי צַעֲקָה גְדֹלָה בְּמִצְרַיִם
 כִּי־אֵין בֵּית אֲשֶׁר אֵין־שָׁם מֵת :

רש"י

(ש"ד י"ב ר"י - תנח" ורא"ט"ו), שהוא"ו לשון תוספת הוא כמו פלוני
 ופלוני: הכה כל בכור. אף של אומה אחרת צ"ל והוא צמלרים
 (פכ"ל - תנח"י): מבכור פרעה. אף פרעה בכור היצא ונשתויר
 מן הצבורות*, ועליו הוא אומר (ש"ט ט"ו) צעבור זאת
 העמדתך צ"ל (צעבור הראתך את כחי צים סוף) (פכ"ל - תנח"י):
 עד בכור השבי. שהיו שמחים לאידם של ישראל (ש"ט - ט"ו), ועוד
 שינוי נוסחאות: * הבכורים.

ומתקבל ע"פ פשוט, שכל מקומות כזה, כגון מגיד שבו של אהרן שלא שנה והדליק את המזבח וכו', הכוונה היא כמו שנאמר בקרבנות רוח
 ניחוח שפירושו נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני, כמו כן כאן הקב"ה משתבח ומתפאר ואומר ראו צאי עולם שבה בני שלא הפילו דבר ולא
 שיו מכל מה שצויתי אותם ע"י משה ואהרן, וגם משה ואהרן עצמם, וכמו אז אשר לא עלה כה מלספר ולהשמיע לאחרים ששעשו ושמעו ושמעו
 שרובה מצנו אהרן, מגיד "הכחזב", ומי הוא זה הכתוב והכותב הלא הקב"ה בעצמו, וכן מה שגמר אומר שהוא"ו פירושו פלוני ופלוני ג"כ אינו כלל גדול רק במקום שהענין הוא כן,
 ופירושו של דברים, שדרך הכתוב כשסיפר מאורעות זה אחר זה להקדים הפעולה וליתן עליו וא"ו, כגון וידבר ה' אל משה, ויולד נח שלשה בנים,
 ויאל יעקב מצא שבע, ויבי כי תבואו, ויבי בחצי הלילה, ובאופן כזה אין הוא"ו משמש כלום אלא להמשיך הדברים זה אחר זה, אבל כשהקדים
 הכתוב את הנושא קודם הפעולה ונתן עליו וא"ו אז סימן הוא על כוונה מיוחדת שיש בו, והכל לפי הענין, כגון ויוסף הורד מצרימה פירושו
 יוסף המדובר, כלומר נחזור על הראשונות, ולפעמים בא לומר פלוני ופלוני, כגון ויע מעב את מעבדו על ארץ מצרים וכו' נהג רוח קדים פירושו
 שלא רק משה נעב את מעבדו אלא גם הקב"ה עשה פעולה להביא הארצה, או במכת ברד ויע מעב וכו' וכו' נתן קולות וכו', וצמה שלפניו אין
 לפרשו בשום פירוש אחר אלא הוא וצית דינו, לפי ששורה הדיבור היל"ל ויבי בחצי הלילה ויך ה' כל צבור וכנ"ל (צל"ד): צב כי יתור אומרו
 בארץ מצרים ודאי שפירושו כל צבא מצרים, וכמו שאמרנו למעלה פסוק י"ב (רא"ט), ולמעלה יכולנו לומר שהכוונה על השבויים מאומה אחרת,
 ושיך להחרות את פרעה עמהם שהלא הם עבדיו ועושים מלאכתו ולו מגעת הפסדה אם ימותו, אבל לא יתכן לומר שהם האחרים וסוחרים
 שהם בדרך עראי צמלרים, כי מה לו לפרעה ולהם להחרות אותו עמהם (ולפי"ז אפשר לומר מה שפי' רש"י שם למה לקו השבויים, הגם שלא
 חזרו שם בפירוש, ישנם בכלל כל צבור צאצא מצרים), משא"כ כאן (חזרו השבויים בפירוש) מספר הכתוב משה שהיה כך היה שלקו גם
 האחרים והסוחרים (לבוש): צב נשמע זאת מיתור לשון הכתוב, שהיה יספר הכתוב שהוא עתיד להיות יושב
 על כסאו, אלא ודאי משמיעו שכן היה המנהג צמלרים כדי שגדע שגם פרעה היה בכור לאביו ולזה ישב על כסא המלוכה (מלבים), ועוד דכתיב

אור החיים

5. וַיִּקְם פִּרְעָה לֵילָה. טעם אומרו לילה קלד) יתבאר ע"ד
 אומנם ז"ל (זוהר ח"ג ל"ח) כי אותה לילה היה כיום
 יאור כלות היום, ורמזתי רמז זה בפסוק (לקמן י"ג ה)
 והבנת לבנך ציום היום כי יכוין לומר שיגיד לו גם גם הלילה
 שנעשה יום, ושמה תאמר כי זרח אור צלילה דרך כלל לרעים
 ולעושים, לז"ל ויקם פרעה לילה כשקם הוא לקרא למשה ולאחרון
 מנע ה' מרשע אורח והיה לילה פוי חשך כאומרו (בראשית
 א' ה') ונתשך קרא לילה:

6. וַיִּקְרָא לְמִשֶׁה וְגו' לֵילָה. טעם אומרו פ"צ לילה, אולי
 להיות כי חש פרעה בקריאתו למשה שלא ילא לקראתו
 מחשש גזירתו שאמר לו (לעיל י' כ"ח) אל תוסף ראות פני כי
 ציום ראותך פני תמות וא"כ יחוש קלה) לכל יעליל עליו, לזה
 אמר בקריאתו לילה פוי אין זה מתנאי בגזירה כי הוא לא
 אמר אלא ציום ולא צלילה וזמן זה לילה הוא. או ללד שלא

אור בהיר

בחצי הלילה. קלד) יחוש משה, ולא ינא. קלד) הלא אמר משה שלא ינא צלילה, ולמה אם כן אמר קומו לאו. קלד) קומו ללא

נַעַר הַיִּיתִי גַם זָקֵנְתִי וְלֹא רָאִיתִי צַדִּיק נֶעְזֵב, וְזָרְעוֹ מִבְּקֶשׁ
 לָחֵם: יִי עֲזֵר לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם:

יכוון לקיים מצות כוס שלישי של ארבע כוסות:

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן:

15/08:2018חח

ושותה בהסיבת שמאל דרך חירות ולכתחילה ישתה כל הכוס, ובדיעבד די
 ברובו:

ההלל

- (א) מוזגים כוס רביעית. נוהגים למזוג כוס אחד יותר מהמסובים, ונקרא כוס
 של אליהו הנביא. (ת"פ א, ומשנ"ב ס"ק י).
- (ב) לכתחילה יש להזהר לומר את ההלל עם הברכה שאחריו קודם חצות.
אוצר החכמה (תע"ז א).
- (ג) מצוה לחזור אחר ג' אנשים באמירת ההלל. והגדול שבהם אומר "הודו",
 והם יענו פסוק שאחריו. וכן ב"אנא ה'", הגדול אומר "אנא ה'" והם עונים
 אחריו. ואם אין שלושה אנשים, אזי יאמר הוא או אשתו בקול, ושאר בני
 ביתו עונים. ויכול ליתן לקטן רשות לומר "אנא ה'" בקול, וכולם עונים
 אחריו, אך לא ב"הודו". ואם אין כי אם שנים, יאמרו שניהם "הודו". (תע"ט
 א, ומשנ"ב ס"ק ט, יא, יב).
- (ד) אומרים הלל מיושב. גם מי שאירע לו אבל ביום טוב, באופן שלא נהג
 אבלות קודם יום טוב גומר את ההלל.

פותחים את הדלת לפני שאומרים "שפוך חמתך", כדי לזכור שהוא ליל
 שימורים. (ת"פ א).

שְׁפֹךְ חֶמְתְּךָ אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּךָ וְעַל
 מַמְלָכוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא קָרְאוּ: כִּי

פירוש הגר"א

שפוך חמתך. אומר כאן בכדי שיהא שפוך חמתך. אומר כאן בכדי שיהא
 שייך אחר זה לומר לא לנו ה' לא לנו כי שייך אחר זה לומר לא לנו ה' לא לנו כי
 הפסיק זאכילה והטעם שפסיק את הפסיק זאכילה והטעם שפסיק את

אֶכֶל אֶת יַעֲקֹב וְאֶת נְוֵהוּ הַשָּׁמַיִם: שֶׁפָּךְ עָלֵיהֶם
 וְעַמְּךָ וַחֲרוֹן אַפֶּךָ יִשְׁיִגֶם: תִּרְדּוּף בְּאֵף
 וְתִשְׁמַדֵּם מִתַּחַת שָׁמַיִ יי:

לֹא לָנוּ יי לֹא לָנוּ, כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כְּבוֹד, עַל חֲסִדְךָ
 עַל אֲמַתְךָ: לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אֵיךְ נָא
 אֱלֹהֵיהֶם: וְאֱלֹהֵינוּ בַשָּׁמַיִם, כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ עָשָׂה:
 עֲצַבֵייהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם: פֶּה לָהֶם וְלֹא
 יִדְבְּרוּ, עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יֵרְאוּ: אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא
 יִשְׁמָעוּ, אֵף לָהֶם וְלֹא יִרְיחוּן: יְדֵיהֶם וְלֹא יִמְיִשוּן,
 רַגְלֵיהֶם וְלֹא יִהְלְכוּ, לֹא יִהְיוּ בְּגָרוֹנָם: בְּמוֹתָם יִהְיוּ

פירוש הגר"א

ואלהינו בשמים. כלומר קאי גם כן על
 למה יאמרו הגוים איה וכו' ולמה סלקת
 שכנית כבודך להיות על השמים כבודך
 והסמרת פניך מאתנו: אשר חפץ
 עשה. ה' אלהינו והכל הוא בחפנו
 ורצונו וניכר הוא אחר המעשה אבל לא
 בשעת המעשה לכן אמר עשה. וע"כ:
 עצביהם. שכל דבר יש תומר פועל
 נורה תכלית והתומר הוא כסף וזהב.
 ופועל מעשה ידי אדם נורה. פה להם.
 תכלית כמוהם יהיו עושיהם: פה להם
 ולא ידברו. כי הראשונים עשו עצביהם
 שהיו יכולין לדבר ע"י כישוף כמ"ס
 והנאמתי את בלעו מפיו אך לא ידברו
 צפה כי אם היה המעשה ציד היה היד
 מדבר וכן בכל הד' חושים ומשוש והילוך

מתרומם קרני הצדיקים עד שיכלו
 הפושעים ולכן מתחילין בשפוך חמתך
 ואח"כ אומרים לא לנו:

[אינו מהגאון רק לקטתי מפרושים אחרים]
 לא לנו וכו'. כי אמר בשפוך חמתך צ'
 דברים. (א) אשר לא ידעוך וכו'. (ב) כי
 אכל את יעקב וכו' ואמר כאן ע"ז שהכל
 הוא לא לנו זה שאנחנו אומרים אשר לא
 ידעוך הוא בודאי לא לנו זה שאנחנו
 אומרים אשר לא ידעוך הוא בודאי לא לנו
 ה' ואף גם זה שאנו אומרים כי אכל את
 יעקב ג"כ לא לנו ובשצילנו אנו מבקשין
 רק לשמך תן כבוד: על חסדך.
 שכופרין שחסדך מלאה הארץ: על
 אמתך. על תורתך שכופרין בתורתך
 שנקראת אמת: למה יאמרו וכו'.

ויזאלין צאפיקומן שאוכלין.

[ביאור הגר"א סי' תעו סק"ו]

(כג) אפיקומן כזית. כתב השו"ע [סי' תעו ס"א]:
לאחר גמר כל הסעודה אוכלים

ממנה השמורה תחת המפה
כזית כל אחד ואחד זכר
לפסח הנאכל על השוע.

וכתב צביאור הגר"א:
כזית, כמ"ט
[פסחים קיט:], הסופגין
והדושנין והאיסקריטין אדם
ממלא כליסו מהם, ובלנד
שיאכל כזית מנה צאחרונה.
[ומצואר ללאפיקומן א"ש
לאכול אלא כזית, ולא כמ"ט
המהרי"ל לאכול ז' כזיתים

לאפיקומן, והציאו הדרכי משה, והט"ז והמג"א סק"א
שצריך ז' כזיתים, א' זכר לפסח וא' זכר למנה הנאכלת
עמו, אבל דעת רבינו והנהגתו שא"צ לאכול אלא כזית].

[ביאור הגר"א סי' תעו סק"ב]

(כג) ודוקא קודם חצות. כתב השו"ע סי' תע"ז
ס"א: לאחר גמר כל הסעודה אוכלים

ממנה השמורה תחת המפה, ויהא זהיר לאכלו קודם
חלות.

וכתב צביאור הגר"א: ויהא זהיר, עיין צבאר הגולה
[שהציא מימרא דרבא אליבא דראש"ע [פסחים

קכ.], אכל מנה זזה"ז אחר

חלות לראש"ע לא ילא, וכתב

הרא"ש [פסחים פ"י סי' לח]

שנכון להחמיר לראש"ע [ואף

לר' עקיבא [שזמן אכילת

פסח כל הלילה] מ"מ

לכתמילה אסור [לאכלו אחר

חלות] כמ"ט צוזחים נו:

[שגזרו רבנן שלא לאכלו אחר

חלות] ועי' תוס' צערבי

פסחים טס [קכ: ד"ה אכל] צב.

[ביאור הגר"א תעו ס"ק ה']

האכילה לא מפני אבילות^{פח}, כי

ח"ו להזכיר אבילות ט' באב היום,

רק הטעם שהוא זכר להגיגה, כי

צלי אין לאכול בפסח (זכר

לפסח), רק בשר^{פס} זכר לפסח

וביצה זכר להגיגה^צ.

ואח"כ אוכלין (כג) אפיקומן כזית,

(כג) ודוקא קודם חצות, אבל הלל

אין להקפיד אם הוא אחר חצות^{צב}.

מקורות וביאורים

ומשמע דנהג להקדים אכילת הביצים לכל הסעודה, ומלשון
הרמ"א [בסי' תעו ס"ב] שכתב "נוהגים לאכול בסעודה
ביצים", משמע דאכלו הביצים בתוך הסעודה ולא בתחילתה,
וביאר הגר"ש ברעוודא שליט"א דהגר"א לשיטתו דהביצה
הוי זכר לחגיגה ע"כ נאכל כמו לחגיגה בתחילת הסעודה,
כמ"ש הרמב"ם בהל' חמץ ומצה פ"ח ה"ז, אבל להרמ"א
דהוי זכר לאבילות א"כ א"צ להקדים הביצה, אלא אוכלה
בתוך הסעודה.

צא. בענין אמירת ההלל קודם חצות נחלקו הראשונים, דדעת
הר"ן [סוף פ' ערבי פסחים, ופ"ב דמגילה] דצריך לקרותו
קודם חצות, ודעת התוס' במגילה [דף כא.] דאין צריך,
והרמ"א [בסי' תע"ז ס"א] פסק כדעת הר"ן. ורבינו נהג כדעת
התוס' דאומרים ההלל אף אחר חצות, ועיי' במילואים.

צב. ועיי' בביאור הלכה [סי' תעו ס"א ד"ה ויהא זהיר]
שהביא כל דעות הראשונים בענין זה, ובסוף דבריו כתב:
ויש מהראשונים שכתבו דאפילו לר"ע הוא רק לענין
דאורייתא אבל משום הרחקה מודה דאסור לכתחלה לאחר
יתר מחצות וכ"כ הגר"א בביאורו והנה משום זה החליטו
הרבה אחרונים דאף בדודאי חייב לאכול מצה אף כשאחר
לאחר חצות דשמא הלכה דמן התורה זמנו כל הלילה עכ"פ
לא יברך על אכילת מצה דספק ברכות להקל, עכ"ל.

פח. הרמ"א בסי' תעו ס"ב כתב דטעם מנהג אכילת הביצים
הוא זכר לאבילות, אבל רבינו בביאורו שם חולק ע"ז, וכתב
דהטעם הוא זכר לקרבן לחגיגה, והובאו דבריו בליקוטי
הגר"א. ובמעש"ד נתבאר טעם רבינו לחלוק על הרמ"א
והיינו "משום דאין להזכיר אבילות ביו"ט". ועיי' במילואים
שהו"ד הבית הלוי מש"כ בזה, וכן בענין המנהג ללבוש
הקיטל בליל הסדר, לפי דברי רבינו כאן שאין להזכיר
אבילות בליל הסדר.

פט. צ"ב, ולענ"ד יתכן דצריך להגיה "רק אפיקומן זכר
לפסח", במקום "בשר" וכן משמע בביאורו סי' תעו סק"ז
שהובא בליקוטי הגר"א, עיי"ש. והיינו דבאמת הזרוע הוא
זכר לקרבן פסח והביצה זכר לחגיגה, וכיון שעושים את
הזרוע צלוי ואין אוכלים צלי בפסח, ע"כ מקיימים אכילת
זכר לפסח כשאוכלין האפיקומן, ואת הביצה אוכלים זכר
לחגיגה. ועיי' במשנ"ב בסי' תעו ס"ק יא.

צ. עיי' במשנ"ב [סי' תעג ס"ק יא] שכתב דלסברת הגר"א
דאכילת הביצים הוא זכר לחגיגה צריך לאכול הביצה
שבקערה דוקא, שהיא נעשית זכר לחגיגה, ולא שאר ביצים,
משא"כ לדברי הרמ"א א"צ לאכול דוקא את הביצה
שבקערה.

והנה בכתי"ס נוסף כאן, "ואח"כ אוכלים כל הסעודה",

הדין למדת הרחמים ואז השמאל נעשה ימין, מכלל כשאין שם מדת הרחמים או השמאל נשאר שמאל שמשם בא העונש והפורעניות.

והנה אברהם היה מצד החדש, ומדוחיו יוכיחו להאכיל ולהשקות ולעשות ליה ולקרב בני אדם לאמונה השלימה, ואין לך גומל חסד גדול מזה, וזהו רמז תתן אמת ליעקב חסד לאברהם [מיכה ז', כ']. ויצחק היה מצד מדת הדין וכן כתיב [בראשית ל"א, מ"ב] ופחד יצחק, וחקר אותם הזקן אם יש בהם פגם מאיזה צד, והם השיבו שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, ובמסכת ברכות דף ס' ע"ב חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה אמר רבא לקבלינהו בשמחה וכו' ר' שמואל בר נחמני אמר מהכא בה' אהלל דבר באלקים אהלל דבר, בה' זו מדת טובה באלקים זו מדת פורעניות, ופרש"י אלקים לשון דין כמו עד אלקים יבא דבר שניהם, וזה שהשיבו שבטי ישראל ה' זו מדת טובה אלקינו זו מדת פורעניות ה' אחד אצלינו הכל חסד ורחמים נחשב ומקבלים בשמחה זה כמו זה, ובוה ראה הזקן שלא פגמו אפילו בשמאל.

ולעיל סוף ואלו עוברין [נ' ע"א] אמרו ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד אמר רב נחמן בר יצחק לא כעולם הזה עולם הבא עולם הזה נכתב ביו"ד ה"י ונקרא באל"ף דל"ת ולעולם הבא שמו אחד נכתב ביו"ד ה"י ונקרא ביו"ד ה"י. ואומר אני שאין הכוונה שיבוטל שם אל"ף דל"ת חלילה, אבל כך הפירוש כי שם אל"ף דל"ת מורה כי הוא אדון והכל עבדיו, וזה מורה על מלכותו כי אין מלך בלא עם שהם עבדיו, וזה מורה על מדת הדין, משא"כ שם הוי"ו הוא עצם הרחמים, וכבר כתבתי לעיל בשם הרב ר' אפרים ז"ל פירוש מאמרם שם העולם הבא כולו הטוב ומטיב דהיינו שיראו למפרע כי לא היה מדת הדין כלל רק הכל היה חסד ורחמים, ולכן בעוה"ז נדמה ששם שנקרא בו אינו דומה לשם שנכתב שזה רחמים וזה דין, אבל לעולם הבא הוא נקרא ג"כ ביו"ד ה"י דהיינו שיבינו ששם א"ד ג"כ הוראתו כמו שם יו"ד ה"י, וממילא לא יתבטל שם א"ד לעולם ועד, ושם זה מורה על כבוד מלכותו כי הוא מורה שהוא אדון על הכל, וכששמע הזקן שהם הכירו זה ואמרו ה' אלקינו ה' אחד, וא"כ גם שם א"ד הוא רחמים וישאר גם לעתיד, פתח ואמר בשכמל"ו, ששם כבוד מלכותו ישאר ברוך לעולם ועד.

שם אמרו רבנן היכי נעביד נאמררהו לא אמרו משה לא נאמררהו אמרו יעקב. והדבר יובן על פי דברינו בסמוך, ונקדים חשובת משה רבינו ע"ה להקב"ה כשאמר לו הקב"ה לך עלה מזה וגו' ושלחתי לפניך מלאך וגו' [שמות ל"ג, א"ב], ומשה רבינו השיב ויאמר משה אל ה' ראה וגו' ואתה לא הודעתני את אשר תשלח עמי ואתה אמרת ידעתיך בשם וגו' [שם פסוק י"ב], ופירש"י ואתה לא הודעתני ואשר אמרת הנני שולח מלאך אין זו הודעה שאין אני חפץ בה. וסוף דברי משה רבינו שם [פסוק ט"ו] אם אין פניך הולכים וגו'. והנה המלאך הזה שאמר לו הקב"ה רמז לשיתוף מדת הדין במדת הרחמים, כי מלאך מספרו כשם הנכתב ושם הנקרא הוי"ה וא"ד, ולכן נאמר בפרשת משפטים [שם כ"ג, כ"א] השמר [וגו'] כי לא ישא לפשעכם כי שמי בקרבך, רמז לו כי לא ישא לפשעכם כי הוא עיקרו מצד מדת הדין, כי גם שם הוי"ו נכלל במספרו, אבל רע כי שמי בקרבך שאין הרחמים מגולים בו. ומשה רבינו לא נתרצה בזה ולכן אמר ואתה אמרת ידעתיך בשם, רצונו שם הידוע שם העצם שהוא

חדש. ומעתה שפיר דייק בגמרא ביי"ג אין וכו', דעל כרחך לא להשמיענו חידוש של מקום הגריד בא, דאם כן מאי איריא ביי"ג אפילו בדי' או בה' בניסן לא ישתול כיון דשם בעינן ארבע עשר לקליטה, אלא ודאי גוף הדין אתי לאשמועינן, ושפיר קאמר ביי"ג אין ביי"ד לא וכו'.

שם בגמרא רב אשי אמר וכו' לפי שאין דרכן של בני אדם לנכש בלילה. וצריך לומר שגם מעלות השחר עד הנץ החמה אין דרכן לנכש שהרי ב"ה מתירין עד הנץ החמה.

ע"ב מרכיבין דקלים כל היום. יש לחמוה הלא אחר צחות אסור בכל המקומות ופשיטא לשיטת הירושלמי [ה"א] שהוא מן התורה, וא"כ למה לא מיחו בידם חכמים. ונראה דהא מבואר במשנה דעכ"פ ערב פסח קיל מחול המועד דהרי גורפין מתחת רגלי בהמה ביי"ד ובמועד מסלקין לצדדים, ואפילו להירושלמי שהוא מן התורה הרי גם במועד יש פוסקים שהוא מן התורה, ואם במועד מותר דבר האבד ק"ו שמוחו ביי"ד כל היום. ומעתה לר' יהודה דאמר לקמן דמייתי אסא דרא וכו' וזהו כדי שיתקיים הדקל כמו שפירש רש"י לקמן, א"כ אולי מיירי שכבר התחיל הדקל להתייבש קצת וחשבו זה דבר האבד, ולכן אף שחכמים לא חשבוהו כל כך לדבר האבד ולכן היה שלא ברצונם, אעפ"כ כיון שאנשי יריחו חשבוהו לדבר האבד לא מיחו בידם, אבל לרב אחא בריה דרבא דאמר מגחי כופרא דיכרא לנוקבתא, הדבר צ"ע שזה ודאי אינו דבר האבד.

דף נ"ו ע"א ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין וכו' עד פתח יעקב אבינו ואמר בשכמל"ו. צריך קצת טעם מה שייכות זה השבח של בשכמל"ו באותו פעם, וגם מהו קץ הימין, וגם כיון שאין בלבם אלא אחד למה נסתלקה שכינה ממנו, ואם מפני שלא הסכימה השכינה שיגלה קץ החתום וכמו שנאמר לדניאל [י"ב], אם כן היה להגמרא כאן לפרש כן ולומר זה שמפני כן נסתלקה השכינה ממנו. ורש"י פירש קץ הימין שהשיב אחר ימינו, ואני אומר שיש קץ הימין ויש ג"כ קץ השמאל, וקץ הימין הוא מצד החסד ורחמים, ויש ג"כ קץ במדת הדין וכמו שכתוב [ע"י יחזקאל כ', ל"ג] אם לא בחימה שפוכה אמלוך עליכם, והקב"ה מביא עליהם מציקן כהמן להחזירן למוטב, ויעקב ביקש לגלות לבניו קץ הימין כי היה מתיירא שלא יוכל לעמוד בנסיון לקבל צרות ופורעניות וחבלי משיח, אבל באמת ישראל קדושים הם והם מוכנים לסבול רק לקרב גאולת השכינה, וכמו"ש רז"ל [ראש השנה ל"ב ע"ב] כי כל האי ריתחא לירתח רחמנא ולפרקינן, והדין הזה עצמו חסד ורחמים נחשב לישראל, ובשביל זה נסתלקה השכינה על שחשד את בניו בני ישראל שיקצו בפורעניות, אבל יעקב היה סבור שסילוק השכינה היה מפני שיש ח"ו איזה פסול בבניו, ושאל אותם אם יש בהם פסולת כאברהם שיצא ממנו ישמעאל וכיצחק שיצא ממנו עשו, חקר אם לא פגמו בימין או בשמאל, כי לפעמים אדם בועט מרוב טובה וישמן ישורון ויבעט, וזה פוגם בימין שהוא מדת החסד שהשפיע לו הקב"ה טובה, ויש בועט בפורעניות כאיוב שלא היה יכול לעמוד בנסיון של מדת הדין וזה פוגם בשמאל. ואין לנו עסק בנסתרות רק כן מצאנו ברש"י בחומש [שמות ט"ו, ו'] בפסוק מיניך ה' נאדרי וגומר כשישראל עושיין רצונו מהפכין מדת